

מבואה פתח

מדוע התנכר יוסף לאחיו

שלושה פרקים ובהם למעלה ממאה פסוקים (פרקים מב-מד) מתארים באריכות את פרשת התנכרות יוסף לאחיו: "וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת אָחָיו וַיִּכְרַח אֹתָם וַיִּדְבֹר אֲתָם קְשׁוֹת וְגו' וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִרְגְּלִים אַתֶּם לָרְאוֹת אֶת עֵרֹת הָאָרֶץ בְּאֵתֶם" (מב,ז-ט), "וַיֹּאסֹף אֹתָם אֶל מִשְׁמֶר שְׁלֹשֶׁת יָמִים" (שם ז), "וַיִּקַּח מֵאֵתָם אֶת שְׁמֵעוֹן וַיֹּאסֶר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם" (שם כד), "וְאֵת גְּבִיעֵי גְבִיעֵי הַכֶּסֶף תְּשִׂים בְּפִי אֲמַתְחַת הַקָּטָן" (מד,ב), "וַיֹּסֵף אָמַר לְאֶשֶׁר עַל בֵּיתוֹ קוֹם רֹדֵף אַחֲרַי וְהַשְׁנִיטִים וְהַשְׁנִיטִים אֲלֵהֶם לְמַעַן שְׁלַמְתֶּם רְעָה תַּחַת טוֹבָה. הֲלוֹא זֶה אֶשֶׁר יִשְׁתָּה אֲדֹנָי בּוֹ וְהוּא נָחַשׁ יָנַחַשׁ בּוֹ הֲרַעְתֶּם אֶשֶׁר עֲשִׂיתֶם" (שם ד-ה) ועוד.

והשאלה המרכזית שכולם שואלים ועמלים להשיב עליה היא: מדוע התנכר יוסף לאחיו? הרי לא מדובר - ח"ו - ברשע חסר רגש, אלא ביוסף הצדיק, שבודאי עשה כל שעה מתוך מחשבה תחילה ובעיקר מתוך יראת שמים טהורה, וכדבריו: "אֵת הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרָא" (מב,יח)! מה היא אם כן המחשבה וההגיון שעמדו מאחורי התנהגותו?

הרמב"ן (מב,ט) ענה על שאלות אלו באריכות, אך את תמצית דבריו ניסח באופן ברור: "אבל את הכל עשה יפה בעתו - לקיים החלומות, כי ידע שיתקיימו באמת". כלומר, לכל ההתנהגות המתוארת באריכות ישנה מטרה ברורה - התגשמותם של החלומות שחלם בעודו בבית אביו: "וְהִנֵּה תִסְכְּיֶנָה אֲלֵמְתֵיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוּיֶן לְאֲלֵמְתֵי" (לז,ג), "וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאֲחַד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִיִּים לִי" (שם ט). וכל זמן שהחלומות שחלם לא יתקיימו במדויק, אין מקום להתוודע לאחיו, וגם לא ליידע את אביו על מעמדו.

ונעקוב אחר חלק מדברי הרמב"ן: כשהגיעו אחיו של יוסף בפעם הראשונה למצרים, מסופר שהשתחוּ ליוסף "אֲפִים אֲרָצָה" (מב,ו), ולכאורה יש במעשה זה התגשמות החלום על האלומות המשתחוות לאלומתו, וכך אמנם טען רש"י (שם ט), אלא שהרמב"ן טוען שאין בהשתחיה זו התגשמות החלום, וזאת משום "שלא ראה בנימין עמהם, חשב זאת התחבולה שיעליל אותם, כדי שיביאו גם בנימין אחיו אליו, לקיים החלום הראשון תחילה". כלומר, כל העלילה שגרמה לאחיו בקושי רב להביא את בנימין אליו, באה כדי שהחלום יתגשם - וכל האחים ישתחוּ לו.

וזו גם הסיבה שלא גילה להם את זהותו, וגם לא ביקש שיביאו את אביו (כי אם היה מבקש זאת "היה אביו בא מיד בלא ספק"), כי יוסף המתין שיתקיים החלום הראשון, ורק לאחריו הוביל להתגשמותו של החלום השני, בו יש לאביו חלק ותפקיד.

ועל פי מהלך זה מיישב הרמב"ן קושי מפורסם: מדוע "לא שלח פֶּתַב אחד לאביו להודיעו ולנחמו?" אלא שיוסף, כאמור, המתין שיתגשם החלום הראשון - בו כל אחיו משתחוים לו, ולאחר מכן - פעל שיתגשם החלום השני בו גם אביו משתחוה לו. ואכן רק לאחר שהתממש החלום הראשון, התוודע יוסף אליהם, כדי לקיים החלום השני. כך מיישב הרמב"ן ועל פי זה מסביר יוסף את כל פרטי התנהגותו של יוסף כלפי אחיו, ומה שנראה כהתנכרות, מתברר שהוא מתוך שיקול דעת, כדי לסגור מעגל ולהשלים את שתכנן הבורא (כפי שנראה לו בחלומותיו).

אלא שעל שיטת הרמב"ן היו שערערו ודחו את הסברו. ואלו דבריו של רבי יצחק עראמה בספרו "עקדת יצחק": "ותמנהי ממה שכתב הרמב"ן ז"ל שעשה כדי שיתקיימו חלומותיו, כי מה תועלת לו בשיתקיימו, ואף כי תהיה תועלת - לא היה לו לחטוא כנגד אביו! והחלומות - הנותן חלומות יגיש פתרונם. גם שתיראה סכלות עצומה שישתדל האדם לקיים חלומותיו, שהרי הם דברים אשר ייעשו שלא מדעת בעלים!"

פירושם של דברים: איזו תועלת יש ליוסף שיתקיימו חלומותיו, וגם אם נניח ונמצא שיש תועלת - ההמתנה להתגשמותם תוך התנכרות לאחיו והתעלמות מצער אביו - לא מצדיקה זאת. ויתר על כן, הרי מי ששלח את החלום (הוא הבורא) הוא זה שאמור לגרום להתגשמותו, ולא חולם החלום!

גם האברבנאל דוחה את פירושו של הרמב"ן, ובדבריו יש טענה

מרכזית על דברי הרמב"ן: לפי דברי הרמב"ן המתין יוסף שאחיו (בפעם הראשונה) ואחיו ואביו (בפעם השנייה) ישתחוּ לו כדי שחלומותיו יתגשמו. אולם לדעת האברבנאל, לא היתה הכוונה בחלום שישתחוּ לו בכריעה והשתחוּיה גמורה, אלא רק שיגבר עליהם, שתהיה לו שליטה עליהם, וזאת כבר היתה לו בהיותו השליט הגדול במצרים בלא שיתנכר אליהם. והראיה להסבר זה, היא העובדה שבסופו של דבר אביו לא השתחוה לו.

בדברי האברבנאל - לאחר שדחה את דברי הרמב"ן - שני הסברים אחרים להתנהגותו של יוסף: האחת מסבירה את התנהגותו מתוך שיקול להשיב לאחיו מידה כנגד מידה: כשם שהאחים לא גרמו לאסון במכירתו של יוסף אלא רק ציערוהו, כך גם יוסף מתנכר אליהם, מצער אותם, אך לא גורם לשום אסון. והתנהגותו עמם - מקבילה להתנהגותם עמו (ובפירושו הוא מפרט זאת).

והשנייה טוענת שיוסף ניסה את אחיו במספר נסיונות, כדי לבדוק עד כמה השתנו לטובה במשך השנים מאז נפרדו. לדוגמה, בנוסיון הגביע עם בנימין, בכוונתו היתה "לראות אם ישתדלו להצילו... יחמלו עליו וישתדלו להוציאו מעבדותו, [או אז] יודע שהם אוהבים אותו, והיה בעיני יוסף בעלי תשובה גמורים".

ומדברי הראשונים הנזכרים, נעבור לאחד מגדולי בעלי המוסר בדורות האחרונים, הגאון רבי יוסף לייב בלאך מטעלז, מתוך ספרו 'שיעורי דעת': כמו כל המפרשים גם הוא משתומם על התנהגותו של יוסף כלפי אחיו, אמנם הם חטאו לו וחטאם אכן נורא, אך האם אי אפשר היה ליוסף הצדיק להעביר על מידותיו ולמחול להם, מבלי להעניש אותם בעגמת נפש - כפי שהתנהג עמהם? יש שהסבירו שהתנהגותו עמהם נבעה מתוך רצון שיענשו בעולם הזה, כדי שיהיו זכאים לעולם הבא. אולם הסבר זה אינו מתיישב על הלב, שהרי אין זה מתפקידו של יוסף לבוא עמהם לחשבון עוונות - זה עניין השייך בינם לבין בוראם. והוא מברר הסבר מקורי ושונה: אף לאחר שיוסף מחל להם על חטאם הנורא, בכל זאת לא היה ביכולתו לעקור את הטינה מלבו לגמרי. קשה היה לו לעקור מן השורש את הטרואמה שנצרכה בו עקב מעשיהם כלפיו. ואולם מאידך - אהב אותם יוסף אהבת נפש, אהבת אה. והראיה כי נמוג ליבו אליהם ובכה הרבה פעמים במסתרים (גם תוך כדי התנכרותו אליהם כמסופר בתורה). כמו כן הבין יוסף שהוטל עליו התפקיד כעת להציל את אביו ואת כל אחיו ובני ביתם מן הרעב, והוא מעוניין היה להשפיע עליהם כל טוב, אלא שהרגיש שיש איזו מחיצה שמפרידה בינו לבניהם, כעס, צער, ואכזבה. ולכן, כדי לנקות את עצמו מהרגשה לא חיובית זו, וכדי שיוכל להשפיע רגשות שיליים, הבין שעליו להתנהג כשם שהם התנהגו עמו, כדי להשיב להם מעט ממה שהם גרמו לו, ואז יהיו כביכול 'שוים' בהתנהגותם, התנהגות שתסיר את מכשול הצער והכאב - כדי להשפיע כל טוב.

* * * מלבד הסברים אלו, נכתבו כמובן הסברים נוספים. על כל אחד מן ההסברים ניתן להקשות ואף לדחות, ואכן, כמובן, לא נדע לעולם מה היה שיקול הדעת שעמד לפני יוסף כגורם להתנהגות המתנכרת לאחיו. אולם זו חובתנו לנסות להבין, לתת הסברים, במטרה לרדת לסוף דעתה של התורה הקדושה.

נקבל ברחמים וברצון

רחמים מלך
ראש העיר החובת
על הניסים ועל הנפלאות

פרשת מקץ תחול תמיד בשבת חנוכה, ולדעתי יש טעם לדבר.

בתפילת "על הניסים" בימי החנוכה, אנו אומרים: "מסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך". הגיבורים, הרבים, הטמאים והרשעים הם היוונים ואילו החלשים, המעטים, הטהורים והצדיקים - הם החשמונאים.

לאמור: אין ערובה לכך שהרבים והגיבורים ינחלו נצחון כי כך אומר ההיגיון, וכך דרך הטבע, אלא הנצחון תלוי ברצון ה' אף אם אין הנצחון מגיע בדרך הטבעית וההיגיונית. לכן בחנוכה גברו דווקא החלשים והמעטים על הרבים והחזקים. האיכות מול הכמות. הטוהר מול הטומאה, הצדקות מול הרשעות. זהו המסר החינוכי המרכזי של החג. ועתה נתבונן על חלומות פרעה שבפרשת "מקץ". בחלום הראשון: 7 הפרות רעות המראה ודקות הבשר בולעות אל קרבן את 7 הפרות יפות המראה והבריאות. ובחלום השני תופעה דומה: 7 השבולים הדקות ושדופות קדים בולעות את השבולים הבריאות והמלאות משמעותם של שני החלומות היא אחת כמאמר יוסף הצדיק "חלום פרעה אחד הוא" את אשר האלוקים עושה הגיד לפרעה "לאמור: 7 שנות השופע והשפע" בלעו ב- 7 שנות הרעב והמחסור. אך בחנוכה עסקנין ולכן מיד עולה במחשבתנו ההשוואה לתפילת "על הניסים" שנאמרת בה. כלומר: הכות, היופי והמראה אינם ערובה לנצחון, ואינם המפתח להצלחה, ומאיך גיסא- חולשה וחיצוניות אינם תמיד מתכון לכשלון. והכל תלוי ברצונו של ה' ויש תשועה לה' ברב או במעט. כנאמר: "מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים". מעניין שהמסר הנפלא הזה המאפיין את חג החנוכה מצוי גם בתחילת פרשת "וישב" הנקראת בסמוך לה.

בפרשת "וישב" בפסוק א' מציין רש"י כי התורה מקצרת בתאור ישוביהם ותולדותיהם של הדורות שלפנינו וכן של ישובי עשיו וזאת מפני שאינם ספונים וחשובים, ומאיך מאריכה התורה בתולדותיהם של נח, של אברהם ושל יעקב אבינו, שהם אומנם חשובים מאוד בעיני הקב"ה, ועל כך מביא רש"י שני משלים מהמדרש. א. משל למרגלית שנפלה בין החול, אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגלית, ומשמצאה, הוא משליך את הצרורות מידו ונוטל את המרגלית. ב. הפשתני זה ה- נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תה ה: אנה ייכנס כל הפשתן הזה? היה פקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו- את כל הפשתן. כך יעקב אבינו - ראה כל האלופים הכתובים למעלה - בסוף פרשת "וישלה" תמה ואמר: מי יכול לכבוש את כולם? מה כתוב למטה" אלה תולדות יעקב, יוסף וכתובי " והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשיו לקש" ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם. והמסר החינוכי "החנוכה" חוזר על עצמו: אויבנו רבים וחזקים, מאיימים ומפחידים, להשמיד להרוג ולאבד, אך היושב במרומים, הקובע את קורותינו במשך כל הדורות נותן בנו את הכוח לגבור על כל התלאות והרדיפות. כי בעמנו טמון לנצח אותו ניצוץ שיוצא מיוסף ומהאבות הקדושים ומכלה את כולם. ואמנם הניצוץ הזה הפך ללהבה גדולה בקרב החשמונאים אשר בישועת ה' עשו עמנו נסים ונפלאות עד היום הזה.

כידוע אנו מציינים בחנוכה שני נסים גדולים שארעו לעם ישראל. נס הנצחון, כאמור, של מעטים וחלשים נגד רבים וחזקים" ונס פך השמן שהספיק לשמונה ימים. לכאורה, מבחינה הלכתית, לא היה צורך כלל בנס פך השמן כיון שהכלל אומר "אנוס רחמנא פטריה" א"כ למרות שיש מצווה להדליק את המנורה בביהמ"ק בכל יום ויום, אם אין שמן ראוי להדלקה, הכהנים

בבחינת אנוסים, והם פטורים אפוא ממצוות הדלקה, ואם כך מדוע עשה להם ה' נס זה.

וכך מקשה אמנם ה"שפת אמת". "דלכאורה קשה, אנוס רחמנא פטריה למה היה צריך לעשות להם נסים? " זאת ועוד: למרות שני הנסים שקרו בימים ההם, עיקרו של החג נקבע ונסוב סביב פך השמן, שכן אנו מדליקים את החנוכה 8 ימים לזכרו של הנס וכן רבים ממנהגי החג קשורים לשמן, וכל זאת למרות שלכאורה לא היה צורך בנס זה והוא נראה משני לנס הנצחון.

החכמי המוסר מקשרים בין שמן לחוכמה כדי להדגיש בסופו של דבר את נצחונה של החוכמה היהודית על זו היוונית אשר זממה בתרבותה להכחיד את הרוח היהודית ואת העליונות. הרוחניות והחוכמה האלוהית הנמצאת בנו מדורי דורות. המנורה שהודלקה בשמן זית זך הונחה בצד דרום, וזו"ה אמרים " הרוצה להחכים ידרים" המנורה א"כ רומזת על החוכמה. כמו כן כאשר יואב חיפש אשה שתשכנע את דוד המלך לסלוח לאבשלום, מצא אותה בעיר תקוע, משום שבתקוע רגילים בשמן זית ולכן הם חכמים. גם הכהנים מייצגים את החוכמה כנאמר " יורו משפטיך ליעקב לתורתך לישראל" תפקידם של הכהנים ללמד תורה וחוכמה את בני ישראל. ולכן אם יפלא ממנו דבר, עולים לביהמ"ק ושואלים את הכהנים. ולכן הכהן הגדול מאחיז בשמן המייצג את החוכמה.

שורש המחלוקת בין היוונים לחשמונאים היה בענייני אמונות ודעות. כל הגזרות שגזרו היוונים נועדו להחשיך את עיני העם מדתם, מאמונתם ומחוכמתם. לאמור: החוכמה היוונית, כביכול, היא האור, ותרבותם היא האמיתית. נגד תפיסה זו פרצה המלחמה, נגד הרצון הזה לדכא את נפשו של העם, אזרו אומץ החשמונאים, ללחום בגבורה נגד גזרות החושך וכדי להדליק אור גדול בשמן זית זך החתום בחותמו של כהן גדול, הראש והראשון לחוכמה, ולהביא תשועה גדולה לעם ישראל ול נצחון האור על החושך. הניסים היו אפוא משולבים: הקב"ה הצריך את נס השמן המסמל כאמור את החכמה כדי להראות קבל עם ועולם שאין כחכמה היהודית וכמשרתיו הכהנים, ונס זה של פך השמן הושג כמו כן ע"י נס הנצחון של בני חשמונאי על מלכות יון הרשעה בעזרת הנסים והנפלאות של היושב במרומים. כידוע ישנם שני סוגי נסים בבריאה: נסים הנעשים באמצעות פעילותו של האדם והם מוגדרים בשם "נסים שבכל יום עמנו" ומאיך ישנם נסים המוגדרים כ"נפלאותיך שבכל ערב ובוקר". נסים שמובלטת בהם רק יד ה' ללא עזרת אדם. הנסים שארעו במלחמות החשמונאים אשר הביאו את הנצחון, הם מן הסוג הראשון, כי יד אדם היתה מעורבת בהם. הלוחמים לחמו והקב"ה במרום הערה עליהם רוח גבורה ותושיה, ואילו נס פך השמן הינו בגדר "נפלאות" הוא כולו עילאי ושמימי, אך כדי שהברכה השמימית תחול עליו היה צורך ב"י"ש - כמות קטנה של שמן המספיקה ליום אחד ועליה חל נס שמונת הימים.

לסיכום- נאים דבריו של בעל "תכלת מרדכי" הכותב: מי שעין חודרת לו, רואה ומבחין בתוך תוכם של גילויי הטבע את יד ה' הנטויה והמחדשת בכל יום תמיד מעשי בראשית. יד ה' פועלת בהסטוריה כמו מעשי בראשית. זהו שאנו אומרים בתפילת חנוכה "ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה כהיום הזה" תשועה לעם- גם כשהיא גלומה בלבוש טבעי של מלחמות - נס בתוך טבע היא, כמו פעולת התחדשות בבריאה בכל יום ויום.

אפרת ע"ה - השושנה שנלקטה

יש דעה בחז"ל שהנסיון הקשה ביותר של אברהם אבינו היה פטירת שרה אמנו, כאשר שב מעקידת יצחק.

"ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבנותה".

לאברהם אבינו, על אף שכבר נתנסה בנסיונות רבים, הנסיון הקשה ביותר היה, פטירת שרה אמנו, וביא בת 127 שנה. וכאבו הגדול היה על מעלותיה הרוחניות של ה"עזר כנגדו". על שותפותה בהפצת האמונה בה' בכל העולם - אברהם מגייר את האנשים, ושרה מגיירת את הנשים.

אברהם ספד ובכה. ספד ובכה.

ומה נאמר אנו למשפחה היקרה, להורים היקרים רבי יוסף הי"ו ומרת רחל תחי', אשר מתנסים בנסיון כה קשה על בתם אפרת ע"ה והיא רק בת 17, שמושלמת במעלותיה. ולולי שנקטפה בדמי ימיה, כמה מעלות וחסדים הייתה מספיקה? פטירתה של אפרת ע"ה גרמה לציבור על כל פלגיו, להתאחד בכאב, בצער ובכבי. לא נותרה עין שלא הזילה דמעות על פטירתה. לב כולנו נשבר.

יהי רצון שכולנו נמשיך בעזרת ה', להישאר מלוכדים ומאוחדים בעת שיגרה, כמו בעת כאב. בעת צרה ובעת שמחה. ואם כך ננהג, יהא זה לעילוי נשמתה הטהורה והזכה של אפרת ע"ה. תהא נפשה צרורה בצרור החיים.

נתחומיי למשפחת מצליח ומשפחת אטיאס הנכבדים.

ויהי רצון שהקב"ה ירעיף עליהם תעצומות גוף ונפש, לעמוד בנסיון הקשה. וימלא את חסרונו במהרה.

"צדקתך כהררי קל, משפטין תהום רבה" מסביר האיבן עזרא: "צדקתך, לא יוכלו בני אדם שאתה, כי היא כהררי קל. היא נשגבה לדעתה, כהררי קל התקפים שלא יוכל אדם להגיע לשם, וכך לדעת משפטין - כתהום רבה, שהיא עמוקה, שלא יוכל האדם לראותה."

פטירתה הפתאומית של הנערה הצדקת אפרת ע"ה, היא נשגבה מבינתנו, ואין אנו מסוגלים לראות את עומקה של גזירת עליון, הקשה והנוראה.

בפסוק ו' של אותו פרק בתהילים ל"ו כתוב: **"ה' בשמים חסדך ואמונתך עד שחקים"**. לאמור: "למרות שאין דעת בן המותה יכולה להבין צדקתו ומשפטיו של הקב"ה - מדגיש דוד המלך ע"ה שגם דינו של הקב"ה הם חסדי שמים. וכדי לקבל את זה, צריכה אמונתו של אדם להגיע עד שחקים. כלומר: **אמונה בה' בדרגה הגבוהה ביותר**."

בהישמע דבר האסון הנורא, הזדעזעה העיר, לבנו נקרע, ושכלנו האנושי מאן להבין את הגזירה האיומה. אפרת ע"ה, הספיקה בחייה הקצרים, לגלם בתוכה ובנשמתה את תכונותיהן של האמהות הקדושות.

החסד, הצניעות, היותור, האמונה הטהורה.

כל מכריה הוקירוה. כל חברותיה האהבו. כל מורותיה שבחוה. ובפי כולם מעלותיה: "איזה יצאת שמים. איזו שמחה. איזו חכמת חיים. איזה שכל. איזה טהרה. איזה צניעות. איזו תפילה. איזה חסד.

ווי. ווי. לכל אלה. שבלו בעפר. חבל על דאבדין. ולא משתכחין.

נדבדבד נפש

דידיה מאיר - עיתונאי וסופר
מגיש תוכנית 'התעוררות' ברדיו קול חי
נכד הרב שלמה קוק זצ"ל

שי לחג

איזה אוצר בן 46 שנים נמצא במהלך הסידורים לפסח?

1. המעטפה הלבנה, הרגילה, לא הסגירה איזה אוצר מרגש מסתתר בתוכה. "לידיה מאיר השלום והברכה!", נפתח המכתב שקופל בתוך המעטפה שלחה לי המחנכת ואשת התקשורת הוותיקה אסתר וסרלאוף. "כמצוות אנשים מלומדה, ערכתי סדר בניירות שבבית, סמוך לפסח. הפעם התמקדתי בעיתונים ישנים שבהם הופיעו מאמרי. מאחר שבשעתו הטכנולוגיה עדיין לא ארבה לפתחנו, ואפילו מכונות צילום לא היו בנמצא, מקובל היה לקבל מהמערכת עוד עותק מכל מאמר שפורסם, וכך ברבות השנים הצטברו מספר ממאמרי באמתחתי אשר בבידעם. עד שהגיע זמן גאולתם, כדברי החכם מכל אדם, שאמר שלכול זמן ועת לכל חפץ. וראה זה פלא, מה מצאתי בדף הסמוך למאמרי, והרי הוא לפניך. ראינו שפורסם זה ב' בניסן תש"ל, 10.4.70. ברבות הימים, כפי שאתה רואה, הדפים הצהיבו והם על סף התפוררות. ואף על פי כן בטוחני שתרגש מהם. יותר אפילו ממה שאני התרגשתי."

2. סיימתי מהר את קריאת המכתב המסקרן ועברתי להריח את העיתון. כן, דוקומנט בן יותר מארבעים שנה אני נוהג להריח לפני שאני קורא, שלא לומר להסניף. אחר כך פתחתי בזהירות את העמוד הישן, שבמקור הודפס שחור על גבי אבל כעת הוא כבר שחור על גבי צהוב, וזהרתי מאוד לא לקרוע אותו.

הכותרת של הכתבה היא: "ערבי פסחים נוסח שנות השבעים". לנו זה נראה היום כמו נוסטלגיה, אבל בזמן אמת, לקוראים של אז, זה כמובן נראה הכי עדכני ואין שיש (תחשבו על הכותרת "פסח 2016", איך היא תראה בשנת 2062).

אבל הטקסט עצמו הוא דווקא הכי לא פאסה. מיד נגיע אליו, אך לפני כן קצת רקע: בעיתון 'הצופה', בערב פסח תש"ל, רצו לראיין רבנית צעירה ובחרו בסבתי, הרבנית יהודית קוק, אשת הרב שלמה קוק, בן אחיינו של הרב קוק הגדול, שנבחר שנתיים קודם לכן לרבה של רחובות. היא הייתה רבנית לא רק בגלל שבעלה היה רב, אלא גם בגללה: תלמידה חכמה, מחברת הספרים ואישיות מיוחדת. שנה וחצי אחרי הריאיון הזה, בחנוכה תשל"ב, נהרגו סבי, סבתי ושניים מילדיהם בתאונת דרכים.

"בבית רחובותי דו-קומתי מקסים ומרווח נפגשתי לפני ימים אחדים לשיחה של ערב פסח עם הרבנית יהודית קוק", נפתחת הכתבה של נעמי גוטקינד. "יהודית קוק, אשת רבה של רחובות, היא צברית ואם לשישה (הבת הבכירה בכיתה ח' והבן הפעוט הוא בן שלושה וחצי חודשים), לשעבר - מורה בסמינר למורות בירושלים ובהווה בת לדור הרבניות הצעירות, המשכילות והמטפחות שהשפעתן מורגשת יותר משנה לשנה. השפעה זו מתבטאת בין היתר בהרצאותיה בחוג רשות לדינים באוניברסיטת בר אילן, בשיחות במחשבת ישראל שהיא נותנת בתיכון הממלכתי הדתי ובתיכון הממלכתי הכללי של רחובות, ובשיעור השבועי ב'משנה ברורה' שהיא נושאת בפני קבוצת נשים בעירה.

"למרות שהימים ימי ערב פסח ושניים מילדיה חולים - נראתה הרבנית בשמלת סריג קלאסית בצבע בז', כובע בגוון אלמוגים ומחרוזת ורודה - כסמלן של כל האימהות המודרניות, היעילות, השלוות והשולטות במצב, שאינן נגרפות אחר ההמולה המסורתית של ערבי פסחים בדורות עברו. ואכן, זה היה נושא שיחתנו. כיצד מארגנות בנות דורנו את הזמן שבין פורים לפסח, בהשוואה לאמותיהן או סבתותיהן?"

3. וכאן סבתא שלי זיכרונה לברכה, מתארת את פלאי הטכנולוגיה של 1970: "אי אפשר לעשות השוואה כזו בלי לקחת בחשבון את השוני בתנאים הטכניים שבין הדורות של אימהותינו לבין הדורות שלנו. לנו יש פורמייקה, נירוסטה, אלומיניום, צבע שמן, הכול ציפויים חלקים, נוחים לניגוב, קלים לניקוי. התוצאה היא שחלק חשוב מן 'ההווה' של ערב פסח, אותו חלק של קרצוף, גירוד וניקוי עם כל המברשות והסכינים וצמר הפלדה - כל זה ירד מן הפרק. אני זוכרת איך בילדותי היו מוציאים את ארון הקרח לחצר, שופכים עליו מים ומפשירים אותו, והיום כמובן, את המקרר החשמלי לא מוציאים כבר לחצר. או המבצע הרעשני של דפיקת מזרונים ומצעים ושטיחים וניעור סדינים וכיסויי מיטה. היום - או שיש לך שואב אבק או שיש לך מזרונים גום-אוויר וכך נעלם ההווי של העבודה הרעשנית. קחי נושאים אחרים. סידור, למשל. מי מתאמן לסייד דווקא בערב חג? אדרבא, הגישה היום יעילה ומפוכחת יותר. או ביגוד, אני זוכרת את

ההתרגשות של הביקור אצל תופרות וחייטים ותכנון השמלות החדשות. היום יש בגדים נאים מאוד בחנויות. ואפילו הכנת התבשילים או אפיית המצות, היום רובנו קונים בחנויות. זה לא אומר שלא נשארה כבר עבודה לעקרת הבית המודרנית: אם יש יותר אביזרים - צריך יותר לנקות אותם. אם יש יותר חדרים - לוקח יותר זמן לרחוץ את החלונות והדלתות בהם. התוצאה היא, שממש כמו אמי, אני מתחילה את הכנות הניקוי תיכף אחרי פורים וממש כמו אמי, הפעולה הראשונה היא סידור ארון הבגדים..."

4. ואז חשבתי לעצמי: מכל מה ששמעתי על סבתא שלי לאורך השנים, אין סיכוי שהריאיון הזה ימשיך לכיוון כובע בגוון אלמוגים או דיונים על הברקת פורמייקה. צדקתי. תוך פסקה או שתיים היא מנווטת את השיחה לכיוון אחר לגמרי, וכך ממשיכה הכתבה, שקראתי מאז כבר כמה פעמים: "למרות שנהלים הווי מסוים מערבי הפסח, אין הרבנית קוק מצטערת עליו. אדרבא, 'העיקר בהכנות הללו הוא ניקוי הבית מחמץ ולא סתם ניקוי האביב', היא אומרת. 'אני שומעת נשים רבות, אפילו שאינן שומרות מצוות, כשהן מדברות על צביעה וכביסה וסידור גיהוץ ושפשוף ומירוק ואני מרגישה איך הן מוצאות פורקן בעצם העבודה, הן חושבות שזה העיקר, משום שזה מזכיר את בית אבא, כמו הקוגל והגפילטע פיש. צריכים להבין שההתרפקות הסנטימנטלית על זיכרונות מבית אבא סוף סוף אין פירושה עשיית מצווה. אנשים חיים בדורנו בהווי מודרני ואת הדת הם משאירים בהווי של זיכרונות 'מבית אבא'. והרי גם בית אבא השתנה בינתיים... את זה אני מנסה להסביר בשיחות ובשיעורים לנשים. נשים צעירות רבות הן בעלות השכלה אקדמאית, מדוע לא תפתחנה גם את התודעה הדתית שלהן עד לרמה אקדמאית? מדוע שביעור החמץ מן הבית לא יהיה כרוך עם ביעור חמץ שבלב? מדוע שהמושג חג החירות לא יובן גם כחירות מהרגלים רעים? כידוע, הרב דורש שבשבת הגדול בפני מתפללי בית הכנסת על משמעות החג. לדעתך, גם נשים צריכות לשמוע שיחות רעיוניות על משמעות הפסח. גם הן צריכות לשבת ליד שולחן הסדר עם רעיונות משלהן, ביאורים ואפילו הערות משלהן, כדי לתרום משהו להבנת ההגדה." כאן גם הכתבת מרימה ידיים, נוכח הצרינות שהשתלטה על השיחה: "אחרי דברים כגון אלו, אין עוד לתמוה מדוע לא הצלחתי להוציא מן הרבנית הצעירה מתכון מקורי לפסח, או אפילו לעורר בה התלהבות לנושא של תפריט ליל הסדר", היא מתנצלת בפני הקוראות. "הרבנית מצטחקת: 'אני מקווה כמובן שיהיה לנו אוכל בשפע ואוכל טעים, אבל יחד עם זאת אני מקווה שאצלנו יכוננו להגדה ולא לקניידלך'."

5. "כאם לשישה ילדים צעירים מעניין היה לדעת כיצד הרבנית קוק משלבת אותם בהכנות לחג", כותבת גוטקינד. "מסתבר שלפחות חמישה מהם (פרט לתינוק כמובן) נוטלים חלק פעיל ביותר בהווי של ערב פסח. יוכבד בת השמונה מנקה את ארון הבגדים. הבנים, בן ציון, מנחם-דן ואוריאל, אחראים בלעדיים לניקוי הספרייה ולהברקת מגשי הנחושת בתערוכת של לימון וחול, ואילו זיוה הבכירה, נערה מוכשרת, המציירת, לומדת לנגן על גיטרה ויודעת לאפות עוגות טעימות, עוזרת לאמה בבישול". היי, זו אמא שלי. והיא עדיין מוכשרת, מנגנת ואופה עוגות טעימות.

"אבל הפרט המעניין ביותר בהכנות לפסח שייך ל'מחברת הרעיונות'. 'הרעיון נולד לפני שנה', מספרת הרבנית. 'כידוע, בשבוע שלפני החג אין לימודים בבית הספר, ואני חיפשתי משהו כדי להעסיק בו את הילדים. הצעתי לכל אחד מהם להכין מחברת משלו עם רעיונות וביאורים להגדה כדי שבליל הסדר יוכל כל אחד בתורו לחדש משו. זה גם אמצעי טוב שלא יירדמו. גם הבנות וגם הבנים קיבלו על עצמם את הצעיה. הם התחילו לחפש בספרים חידושים והסברים כדי לרשום אותם במחברת, ובליל הסדר אחרי כל קטע של קריאה בהגדה עצרנו ושאלנו כל אחד מה יש לו להוסיף או לחדש. הניסיון הצליח ואני מקווה להמשיך בו גם השנה'."

לא זכיתי לפגוש את סבא וסבתא שלי. אני לא יודע איך היה ליל הסדר אצלם. אבל הנקינות לפסח של אסתר וסרלאוף העניקו לי הזדמנות נדירה להרגיש אותם, לקראת הפסח, ולשמוע מהם קצת "והגדת לבנך".

האמת? אני לא מסוג ההורים המשקיענים האלה. אין לנו 'מחברת רעיונות' לפסח. אבל יש לי הרגשה שאני יודע מה אקריא למשפחה שלי בליל הסדר השנה.

נרם מאיר אחת שאפלת

הרב אליצק מאיר - חתן הרב הנטוי לבתו הבכורה אשת החינוך הרבנית זיההתחי

פרשת מקץ

ויהי מקץ שנתיים ימים" - דרשו חז"ל: "קץ שם לחושך" - זו מלכות יוון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגרותיה ואמרו להם: כתבו על קרן השור אין לנו חלק באלוקי ישראל". כאשר שורר חושך, שולטים הבלבול והערבוביה ואבדן הדרך, ולכן זה הכינוי של יוון, המנסה להחדיר ערכים של חכמה ויופי, המשיקים, לכאורה, לתורת ישראל ומתיימרים להחליף ערכים של תורת אמת. ואכן בסייעתא, דשמאי, סולק החושך, בזכות מסירות הנפש של מתתיהו ובניו, אשר הביא לביטול הגזירות ולשמירת דרכי התורה המתייחדת בקידוש עולם העשיה על-ידי השלטת הרוח על כל ענייני החומר, ולא כ"חכמת" יוון המפרידה בין תאוריה לעולם המעשה.

ועל כן הדליקו נרות בחצרות קדשך "עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל", יש לנו חלק באלוקי ישראל! "כי חלק ה' עמו" - באמצעות התורה הקדושה המאירה את דרכינו ללא טעויות ותהיות. בימי החנוכה, לפני יובל שנים, בליל נר רביעי, עלו בסערה השמימה, חמי הרב שלמה הכהן קוק ורעיתו הרבנית יהודית עם שני בניהם הרכים, מנחם דן ונחמן נתן - זכר כולם לברכה.

אני לא זכיתי להכירם בחיי חיותם, אך כמו שאר צאצאיהם המעידים שהם מרגישים כאילו הכירום, לפני ולפנים: "דבריהם הם זכרונם". במפגש השנתי בימי הזיכרון, עולה דמותם הטמירה והנהגותיהם המיוחדות והאצילות כאילו חיים הם איתנו ומוסיפים להטביע חותמם, חותמו של כהן גדול, על הדורות הבאים, אשר בחסדי ה', כל רואיהם הכירום, כי הם זרע ברך ה'. מה הם לברכה, אף זרעם לברכה.

מאמריו התורניים, וצוואתו של הרב שלמה זצ"ל, שנכתבה לפני הגיעו לגיל 40, ממחישה את אמנותו בהנהגה האלוקית, בתחיית המתים, ובחשיבות המשכיות הדורות בעבודת ה' וחיזוק האמונה. הרבנית יהודית ע"ה, אישיות מקרינה אור תורה ואמונה, אשר מלבד צירת חייה, סיפרה המעמיק: רבי נחמן מברסלב - עיונים בסיפוריו המבאר את סיפורי רבי נחמן מברסלב זיע"א (אשר יצא לאור על-ידי מרכז בית יעקב בעידודו של המנהל הרב ישעיהו ליברמן שליט"א).

בנוסף העבירה הרצאות וכתבה מאמרים תורניים (חלקם יצאו לאור לאחר פטירתה בספר 'מחשבת יהודית' בענייני השקפה) שרישומם בלתי נשכח מכל סביבתה, בבית ומחוצה לו במעגלים נרחבים. כמשפחת כהנים, בחייהם ובמותם, משתלב אורם בנרות החנוכה, המעידים לנצח: כי "יש לנו חלק באלוקי ישראל"

שאלות לפרשת מקץ

"והנה מן היאר עלת שבע פרות יפות מראה" - כמה יאורים יש במצרים? (פרק מ"א פסוק א').
"פרות יפות מראה וגריאות בשר" - איך יודעים ששמן זה בריא? (פסוק ב').
"ויהי בלקר ותפעם רוחו" - מה ההבדל בין פרעה ובוכדנצר, שכתוב בו: "ובשנת שתיים למלכות נבכדנצר חלם נבכדנצר חלמות ותתפעם רוחו ושנתו נהיתה עליו" - בענין החלום? (פסוק ח').
"וישלח ויקרא את כל-חַרְטָמֵי מִצְרַיִם" - מה זה חרטומים?
"וירצהו מן הבור וגלח וגלח ויחלף שמלתיו" - מה פירוש 'ויגלח'? (פסוק י"ד).
"שבלים צנמות" פרש"י: "צנמות" - צונמא" בלשון ארמי "סלע" - למה שבלים נקראות סלע? (פסוק כ"ג).
"יוסף בר כחול" - מי זה יוסף בר כחול?! (פסוק מ"ט).
"וירא יוסף את אחיו ויגרים" - מה הכיר יוסף? (פרק מ"ב פסוק ז').
"ויצו ראובן אתם לאמור הלוא אמרתי אליכם לאמור אל תתקטאו בילד ולא שמעתם וגם דמו הנה נדרש" - מה זה 'וגם' דמו הנה נדרש? (פסוק כ"ב).
"את אחיכם אתן לכם ואת הארץ תסחרו" - מה זה סוחרים? (פסוק ל"ד).

תשובות

במצרים היו הרבה נהרות וכולם קרויים יאורים, אולם כשאומרים "היאור" בה'א הידיעה הכוונה ליאור הידוע והוא הנילוס, שלא נעשה בידי אדם כמו שאר היאורים-הנהרות. בחלום פרעה ראה פרות והכתוב מתאר שהיו יפות מראה וגם בריאות בשר, מכאן ששמן (בריא בשר) הוא יפה. פרעה כשהתעורר בבוקר זכר את החלום רק לא ידע מה הפתרון ולכן כתוב בו ותפעם בתו אחת, שרק דבר אחד שהוא הפתרון הפריע לו, ואילו בנבוכדנצר נאמר "ותתפעם" בשני תו' לומר ששני דברים הציקו לו, לא רק שלא ידע את הפתרון אלא גם את החלום שכתב. חרטומי מצרים היו חכמים על ידי שהיו שואלים בעצמות המתים ומקבלים תשובה (טימי בארמית זה עצמות). כל זמן שיוסף היה בבית האסורים לא גילח שערות ראשו, ולכן עכשיו שמריצים אותו לפני המלך אין זה כבוד לבוא מגודל שער לפני המלך ולכן גילחו אותו - סיפרו אותו. השיבולים נקראות סלע, שהיו יבשות כמו סלע, (צונמא בארמית הוא סלע). זה לא שם אדם אלא יוסף הצדיק אסף בר כמו חול הים - בכמות גדולה. יוסף ראה והכיר את האחים שלו, (ואילו הם לא הכירו אותו שכשעזבו אותו כי היה נער צעיר ללא חתימת זקן). ועוד מביא רש"י מדרש אגדה שיוסף הכיר את אחיו ונהג בהם כאח וריחם עליהם, ואילו הם כשנפל בידם לא הכירו אותו כאח והתנכלו להמיתו. ראובן בא בטענה לאחים שלו על מכירת יוסף ואומר להם שהם נענשים על כך ולמרות שלא הרגו אותו בפועל נענשים כאילו הרגו אותו, ורש"י מביא דברי רבותינו שתיבת "וגם" באה לרבות שלא רק על דמו של יוסף (שכאילו נהרג) הם נענשים אלא גם על דמו של הזקן - יעקב הם נענשים (ולמרות שעדיין חי, משום הצער הגדול נענשים על דמו). לסחור זה להסתובב, ולכן אמר להם יוסף ואת הארץ תסחרו שיוכלו להסתובב בארץ מצרים, ומה שהסחורה הנמכרת בשוק נקראת סחורה, משום הסוחרים שמסתובבים ממקום למקום כדי לחפש סחורה.

(מתוך עלון אוצר התורה)

דבר ה' מבראשית

מורינו הגאון הגדול רבי בני ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית ההוראה הכללי בירושלים
רב מרכז העיר פתח תקוה

החנוכה - תיקון ההתרשלות בעבודת ד'

אין פורענות בלא חטא. הגויים הם השבט באמצעותו הקב"ה מכה את בניו אהוביו. היוונים גזרו גזירות רוחניות על עם ישראל, ומי שלא שמע להם - שילם בחייו. עלינו לדעת מה היה החטא של עם ישראל בעטיו נגזרו הגזירות החמורות של היוונים.

בחז"ל לא מופיעה תשובה מפורשת. היחידי שכותב זאת הוא הב"ח (או"ח תרע): "בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שהתרשלו בעבודה וע"כ היתה הגזירה לבטל מהם העבודה". היונים טימאו את השמנים, ביטלו את עבודת בית המקדש, ביטלו את המזבח, פרצו פרצות בעזרה. ומבאר הב"ח שכל זה היה מידה כנגד מידה מפני שבני ישראל התרשלו בעבודה. ולכן הביא הקב"ה את היוונים שיגזרו עליהם גזירות בעבודה. ואח"כ באו החשמונאים ומסרו נפש על העבודה, וזה היה התיקון.

והן אמת שלמרות שעבדו את ה', זה היה רק כדי לצאת ידי חובה בלי שמחה ובלי חשק, כלשון הב"ח ב'רשלות', בדיוק ההיפך מהדרכת המסילת ישרים (שער הזריזות) "הנרצה יותר בעבודת הבורא יתברך שמו הוא חפץ הלב ותשוקת הנשמה".

יש לנו עדות מעניינת על הימים שאחרי ניצחון החשמונאים. כך מספרת הגמרא בסוכה (נו, ב) על משפחת בילגה ממשפחות הכהונה שנענשה קשות: "בלגה לעולם חולקת בדרום, וטבעתה קבועה, וחלונה סתומה". ומדוע. "מפני מרים בת בלגה, שנעשית מומרת ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי נכרים, וכשנכנסו נכרים להיכל, באתה וטפחה על גגו של מזבח אמרה לו: 'לוקוס לוקוס [=זאב זאב], עד מתי אתה מכלה ממונם של ישראל [בקורבנות], ואינך עומד להם בעת צרתם". ולכאורה קשה, וכי משום החטא הנורא של הבת מרים שהמירה דתה ואמרה בהיכל דברים קשים שאל לנו להעלות על שפתינו, צריכים לקנוס את כל המשפחה. וכי מה אשמים אביה, אמה וכל בני משפחתה.

מלמדת הגמרא את יסוד היסודות: "שותא דינוקא בשוקא דאבוה או דאימיה" - שיחתו של הילד בשוק, היא ממה ששמע מאביו או אמו. סביר להניח שמרים שמעה זאת בבית מבני משפחתה. כשחזרו מהמשמרת בבית המקדש, הפטירו: 'חבל על הכסף, מקריבים כל כך הרבה קרבנות... כל מיני זמירות כאלה שלצערנו שומעים גם היום... 'חבל על הכסף להחזיק ישיבות, להחזיק מזבת... יש דברים יותר חשובים...'. הדיבורים בבית חוזרים עמוק לנפש הילדים, ומשפיעים עליהם. חכמים אמרו, בילגה שמעה את זה בבית. לכן כל משפחת בילגה נענשה. מוסיפה הגמרא (שם) כי נענשו גם מפני שנהגו להגיע לאיחור למשמרתם.

אך שני הדברים הללו, יסודם בשורש אחד, "התרשלו בעבודתם". ניכר שלא היו חפץ הלב ותשוקת הנשמה. כשאדם אומר 'חבל על הכסף', הוא מבטא חוסר חשיבות ועניין. אדם משתדל להגיע קודם הזמן אם מדובר בפגישה חשובה שעשויה להביא לו תועלת. אדם לא מקפיד על זמנים כשמדובר בדבר לא חשוב. הוא מגיע רק כדי 'לצאת ידי חובה', אך אינו רצונו להגיע ואינו מאמין בחשיבות העניין.

והעצה לזה, שגם אם לא זוכים להרגיש התלהבות פנימית בעבודת הקודש, לכה"פ לבוא בזמן ולהביע התלהבות חיצונית, וזה כבר יביא את הפנימיות, כפי שממליץ המסילת ישרים בשער הזריזות. אך בני משפחת בילגה לא עשו גם את זה.

בתחילה לא אסרוה יוונים, רק מצות ביכורים ומצות הבאת העצים למערכה (תענית כה, א). מפני מה דווקא מצוות אלה. מבאר

המהרש"א,

ששתי המצוות הללו עושים אותן בשמחה והתלהבות. "ושמחת בכל הטוב" (דברים כו, יא), זו מצות ביכורים הנוהגת רק בזמן שמחה, מעצרת ועד סוכות, אז מביאים את היבול מהשדות ויש שמחה גדולה. "לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב" (תענית לא). אחת הסיבות לכך מפני שבאותו יום סיימו לחטוב בו עצי המערכה.

היוונים רצו לבטל את עם ישראל מכל המצוות. בדרך לכך, הם בחרו בדקדקנות דווקא במצוות שנעשות בשמחה. הם ידעו שאם השמחה תתבטל, יהיה הרבה יותר קל לעקור את עם ישראל מיהדותו. אבל זה לא הגיע על חלל ריק, כי אם מידה כנגד מידה. הקב"ה רצה להעביר מסר דרך גזירות היוונים: להפסיק 'להתרשל בעבודה'. להתחזק בשמחת המצוות.

"כפלח הרימון רקתך מבעד לצמתך" (שיר השירים ד, ג). חז"ל אומרים (ברכות נו, ב) אפילו ריקנים שבישראל דומים לפלח הרימון, שהם מלאים מצוות כרימון. ה'תרגום יונתן' מסביר: 'כפלח הרימון רקתך' - זוהי מלכות בית חשמונאי, שאחרי הניצחון, אפילו ריקנים שבהם, מלאים מצוות כרימון. 'מבעד לצמתך' - מתתיהו הכהן הגדול ובניו, שהם צדיקים מכולם ומקיימים את המצוות ב'צמתך', לשון צמא. מתתיהו ובניו עשו את המצוות בצמיאון. מסרו נפשם על העבודה. כמו שאדם צמא מתחנן לטיפת מים ורוץ לכל מקום להרוות את צמאונו.

שמחת חנוכה בלולה בשמחת התורה

זה העניין של ימי החנוכה. כידוע, בהלכה נפסק שבחנוכה אין "ושמחת בחגך". אין גם ימי משתה ושמחה כמו בפורים. תיקנו ימי הלל והודאה. בכל זאת, רווח המנהג בכלל ישראל לקיים סעודות - וכפי שמביא המשנה ברורה (תרע, ב) "וכל שעושה כדי ליתן שבח למקום או לפרסם הנס או המצוה, הכל סעודת מצוה". והוסיף הבה"ל: "ראוי שהשמחה תהיה בלולה בשמחת תורה".

בדורנו, כמעט בכל הישיבות חוזרים הביתה ל'שבת חנוכה'. בדור הקודם זה היה אחרת. המשגיח הגר"ש וולבה לא הרשה לאף בחור לנסוע הביתה, זו היתה שבת עם 'תפוסה מלאה' בישיבה יותר מכל שבת אחרת, ממש כמו בראש השנה ויום כיפור.

זכורני כאשר אמו של אחד התלמידים שהיתה רגילה בארה"ב שחוזרים הביתה, התלוננה אצל המשגיח: איך יתכן שהבן שלי לא יהיה בבית בשבת חנוכה.

המשגיח לא קיבל את הדברים וכתב לה מכתב: חנוכה הוא זמן להתחזק בלימוד התורה, בדיק אז לנסוע? לבטל תורה? ימים אלו שמסרו נפשם לעבודת ה', לא יכולים להיות 'יומי דפגרא'.

מדי ערב, בשקיעת החמה, היו הולכים להדליק את הנרות בחצר הישיבה. תוך רבע שעה, בית המדרש היה שב כבתחילה להיות מלא. המשגיח היה לפני כולם בבית מדרש, מפני שביקש להוות דוגמה אישית. ואמר: תשירו 'מעוז צור' אחרי ה'סדר', בזמן ארוחת ערב.

אמנם בדורנו מקובל לנסוע הביתה, ועורכים מסיבות חנוכה, אבל צריך לנצל, שלא להפוך את זה לעיקר - שהאכילה לא תהיה תאוה בעלמא, אלא הכל סביב הלל והודאה, וממילא זה יהיה 'סעודת מצוה' ממש. להתקרב על ידי זה, בעריבות. על ידי השירה, על ידי ההלל, האדם יכול להדבק עם התורה והמצוות.

יונתי בהגות הסלע

הרב יונתן בורוכוב
רב הקהילה הבוכרית העיר החובות
ובעמדת מועדכי המשפט

מלחמת הכוח ומלחמת הרוח

מאז ומעולם נאלץ עם ישראל להתמודד אל מול אומות העולם בשתי חזיתות - מלחמת הכוח ומלחמת הרוח, מלחמה צבאית ומלחמה תרבותית. פעמים שניסו לכבוש ולהרוג אותנו על ידי הכוח, כמו המצרים הבבלים, הפרסים, האשורים, הרומאים הנאצים ועוד; ופעמים שהאומות ניסו להשפיע על הרוח היהודית, בשטיפת מוח שנועדה לגרום לנו לעזוב חלילה את דרך ישראל סבא ולאמץ תרבויות ודתות אחרות, כמו נצרות, איסלאם, אפיקורסות, פילוסופיה, קומוניזם ועוד. בימים ההם ובזמן הזה - עד היום עם ישראל מתמודד מול שני איומים במקביל: מצד אחד איום צבאי של שונאי ישראל העומדים עלינו ולכלותינו; ומצד שני איום תרבותי על מסורת ישראל המגיע מכיוון התרבות המערבית ותרבויות נוספות.

השבוע אנו חוגגים את חג החנוכה, בו ניצחו החשמונאים את היוונים. בחג החנוכה היו לנו שני סוגי מלחמות - גם מלחמת הכוח וגם מלחמת הרוח. הנס הראשון של חנוכה הוא נס ניצחון המלחמה. לאחר תקופה ארוכה של דיכוי וגזירות נגד מצוות ישראל, הרימו החשמונאים את נס המרד בעיר מודיעין. הדבר קרה לאחר שהיוונים ניסו לאלץ את בני ישראל להקריב חזיר על המזבח. כאן פרץ המרד על ידי מתתיהו וחמשת בניו החשמונאים. הם נלחמו ביוונים בעיר מודיעין וניצחו אותם. המרד התרחב למלחמה רחבה יותר כנגד היוונים עד המלחמה הגדולה על ירושלים שבה עשה הקב"ה נס ומסר גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים.

אחר שהחשמונאים ניצחו, נכנסו לבית המקדש שחולל על ידי היוונים וחיפשו שמן טהור להדלקת המנורה. דא עקא, היוונים טימאו את כל השמנים על ידי שפתחו אותם ונגעו בהם. הצליחו החשמונאים למצוא פך שמן טהור שהיה סגור בחותמו של כהן גדול להתענות בהון [=שאיין להספיד ולהתענות בהם]. והקב"ה עשה נס והשמן דלק שמונה ימים.

כאשר מתבוננים בשני ניסים אלו מבינים לכאורה כי נס ההצלה במלחמה היה גדול יותר ומשמעותי מאשר נס פך השמן. נס המלחמה שינה לגמרי את חייהם של היהודים למשך שנים רבות ושיחרר את עם ישראל כולו מעול שלטון היוונים. לעומת זאת משמעותו של נס פך השמן על חיי היהודים היתה לכאורה מזערית: מבחינת המקום, הנס היה מקומי על המנורה לבדה; ומבחינת הזמן, נס פך השמן רק הקדים בשמונה ימים את הדלקת המנורה במקום המתין לייצור שמן חדש.

אך כאשר התלמוד דן בשאלה "מאי חנוכה?" [מהו חג החנוכה?] הוא כמעט מתעלם מנס ניצחו המלחמה ומתייחס לנס פך השמן כנס המרכזי של חנוכה. "מאי חנוכה, דנתנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון [=שמונה הם], דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון [=שאיין להספיד ולהתענות בהם]. שכשנכנסו יוונים להיכל, טימאו כל השמנים שבהיכל. וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד. נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה". (שבת כא ע"ב)

מתעוררת השאלה: איך יתכן שעושים ענין מרכזי מנס פך השמן, וכמעט מתעלמים מהנס הגדול והחשוב יותר של ניצחון המלחמה?

ההסבר על כך הוא, המלחמה העיקרית בין ישראל ליוון היתה מלחמת הרוח ולא מלחמת הכוח. המלחמה הצבאית הייתה רק תוצאה צדדית של מלחמת הרוח האמיתית. מלחמת הרוח באה לידי ביטוי דווקא בנס פך השמן, ומכאן מרכזיותו של נס זה יותר מנס ניצחון המלחמה.

בכדי להבין את מלחמת הרוח של היוונים עלינו להכיר את היוונים עצמם. פירושו המילולי של המילה יוון, הוא טיט. כך נאמר בספר תהילים ס"ט - ג' "טבעתי ביון מצולה ואין מעמד באתי במעמקי מים ושיבולת טפתני" פירש רש"י ביון מצולה - בבוץ טיט של מצולה.

לטיט יש שלוש תכונות: (1) הוא עשוי ממים המעורבים עם עפר (2)

מי שנכנס שוקע באופן איטי (3) בדרך הטבע אי אפשר להיחלץ ממנו אלא באמצעות היאחזות בגורם חיצוני.

שלושת התכונות הללו של טיט היון היו קיימות בתרבות היוונית.

מים המעורבים בעפר - מים מרמזים לחכמה, כדברי חז"ל אין מים אלא תורה. מי התורה נקיים וקדושים הם, שכן זו חכמה אלוקית. אולם מים המעורבים בעפר מרמזים על חוכמה המעורבת בחומרנות. זו חכמת יוון, חכמה אנושית עמוקה מאוד, **הפילוסופיה של יוון**, חכמה בגוים תאמין, אך חכמה זו יצאה מתוך נקודה חומרנית, כיצד להפיק הנאה ותענוג מכל דבר השכלה וחכמה.

אדם שוקע באופן איטי - כאשר החכמה גבוהה ככל שתהיה מבוססת על חומרנות ומתירנות סופה לרדת ולדרדר את האדם לשפל נוראי משום שהן מביאות את האדם לשקוע בפורקן יצרים.

אין דרך לצאת - אם דעות האדם קדושות ונכונות, יש לו יכולת לתקן את התנהגותו לטובה, שכן לפחות בראש הוא יודע ומבין מה נכון ומה לא. אבל אם החומרנות מתחילה מהראש, אין שום דבר שיגרום לשנות את התנהגותו, שכן הראש נותן גושפנקא מלאה לעשות ככל העולה על רוחו. כך הוא יורד מדחי אל דחי.

וזה רמזו ומתבטא בצורת האותיות של המילה יוון. ירידה הדרגתית המורכבת משלושת השלבים שהזכרנו. וכדברי חז"ל: היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך ועבוד עבודה זרה.

זו היתה מלחמת יוון. היוונים קודם כל ניסו לשפיע ולטמא את החכמה של עם ישראל דרך הפילוסופיה. לאחר מכן הצליחו להשפיע באופן הדרגתי על המתיוונים שישנו את התנהגותם לרעה ויעזבו את דרך התורה והמצוות ובסופו של דבר ניסו לעשות זאת בכוח הזרוע וגזרו גזירות נגד התורה והמצוות.

לכן היוונים לא החריבו את ההיכל. על החשמונאים כתוב "ופינו את היכלך" ולא "בנו את היכלך", כלומר, שהיוונים נכנסו להיכל לא החריבו אותו, בניגוד לבבליים והרומאים שהחריבו את ההיכל לגמרי. ומדוע באמת לא החריבו? כי היוונים לא ניסו להשמיד את עם ישראל אלא לשנותם ולהשפיע עליהם מבפנים. וזו כוונתם האמיתית של חכמינו במילים "להשכיחם תורתך". היוונים היו מוכנים שנעסוק בתורה ואף העריצו את חכמתה בתור חכמה פילוסופית, אך התנגדו לקדושת התורה, ליסוד האלוקי שבתורה, בחינת תורתך - התורה שלך, הקב"ה. בכך טימאו את חכמת התורה.

איך אפשר להילחם כנגד הפילוסופיה היוונית? אפשר לחשוב שהדרך להתמודד עם חכמה כלשהי היא באמצעות חכמה. לכאורה כדי להתמודד מול הגישה הפילוסופית של היוונים, מן הראוי לערוך פאנלים, דיונים, עימותים פומביים וכדומה בין חכמי יוון לחכמי ישראל כדי לשכנע את הטועים שהתורה תורת אמת היא. אך האמת היא שהכוח להילחם כנגד חכמת יוון הוא רק בכוח של מסירות נפש. החשמונאים יצאו במלחמה חסרת היגיון כנגד היוונים, שהרי היו מעטים אל מול רבים, אולם הכוח הפנימי שהיה חבוי בהם כפי שחבוי בכל יהודי באשר הוא, לצאת למלחמה חסרת פשרות כנגד היוונים עד הניצחון המלא.

זהו סוד נס פך השמן. סיפורו של פך השמן הוא סיפור **מלחמת הרוח** בין החכמה האלוקית לבין החכמה האנושית של יוון.

בימים ההם בזמן הזה. התרבות היוונית לא גוועה אלא עברה לתרבות הרומאית והשפעתה ניכרת בתרבות המערבית. תרבות זו מנסה להחזיר דעות אנושיות וכפרניות המנוגדות לאמונה בבורא עולם. לעיתים אנשים שומרי תורה ומצוות מתפתים לנהות אחרי פילוסופיות וערכים אלו ולחשוב כי העיקר שהם שומרים תורה ומצוות, ולא משנה מהי השקפת עולמם. אולם חג החנוכה מלמד כי הכל מתחיל מהראש. עלינו לוודא כי השקפת עולמינו תהיה מבוססת אך ורק על אדני התורה והמצוות, ולא על מקורות זרים.

דברי שלמה

שלמה קוק - עיתונאי וסופר
העורך הראשי של עיתון 'בקהילה'
נכד הרב קוק זצ"ל

הפעם הראשונה שראיתי את סבא

מיום שנולדתי, אני לא מפסיק לשמוע על האיש שאת שמו אני נושא. הגאון רבי שלמה הכהן קוק זצ"ל. הסיפורים הבלתי נתפסים על מה שסבא הספיק ב-42 שנות חייו - שנגדעו בתאונה פתאומית יחד עם חיי סבתא הרבנית יהודית ושני הדודים הצעירים דני ונחמי זכרם לברכה - הפכו אותו לאחת הדמויות הנערצות עלי גם מבלי שראיתי אותו. מעולם לא שמעתי את קולו, לא נחשפתי להבעות פניו, לתנועות גופו. הבטתי בדיוקנו אך ורק דרך תמונות סטילס בודדות בשחור-לבן. עד השבוע.

בימים האחרונים נחשפה תגלית היסטורית, לפחות מבחינתי: ראיון וידאו בן כיובל שנים, בשחור-לבן, במסגרת התוכנית 'פנים אל פנים', בו מביע סבא, כרב הראשי לרחובות ואב בית הדין האזורי, את דעתו במגוון נושאי בית הדין: מהו תפקידו של דיין בישראל? מה עומד לנגד עיני הדיינים כאשר הם מחליטים לדחות גוי המבקש להתגייר? כיצד הם מחליטים האם לקדם שלום בית או גירושין? וכיצד מתמודדים עם הקונפליקטים בין דת ומדינה?

הייתי מעדיף שסבא ידבר איתי, ישאל מה שלומי, יתן לי ברכה ועצה, אבל התרגשתי עד דמעות מעצם דמותו שניבטה מהמסך; מדבר, נושם, חי. לא סתם חי, אלא מרביץ את משנת היהדות כמסורת ישראל סבא. ברוך שנתן עולמו לשומרים והעניק לנו את צילום הווידאו.

היום, כל רגע מתועד במצלמה או בטלפון - ובפרט כאשר מדובר ברבנים ומנהיגים. ריבוי הסרטונים מביא לקלות דעת. הצופים והמאזינים כבר אינם מייחסים את החשיבות הנדרשת לכל מילה, ובמקרים רבים גם הדוברים עצמם. צפייה בראיון עם סבא חושף את הערכים ששלוטו בימים ההם: השאלות לא כל-כך שונות, אבל הניואנסים שונים, אוהו שונים. לעיתונאים ולמראיינים יש כבוד לרב המרואיין. היום מחפשים 'סיפורי בצל', פעם חיפשו 'סיפורים' עם תוכן אמיתי. פעם באו לשמוע - ולא להשמיע.

ובכן, גם אז היו טענות על תהליך הגיור הארוך המורכב בבתי הדין הרבניים.

סבא זצ"ל משיב בטוחות ובשפה רהוטה: "זה לא מדויק. יש גיור קצר, הוא פחות ידוע, ויש גיור ממושך. קודם חשוב שבית הדין יהיה משוכנע שהמגייעים של הגר כנים והחלטתו סופית, שכן החלטה כזו אינה פשוטה וקלה כלל ועיקר. צריך להבין מה משמעות הגיור לאותו גוי. זו החלטה שמהווה מפנה מכריע בחייו.

"הוא מנתק במידה רבה את עצמו ממשפחתו הקודמת, מהחברה שבה הוא חי, מהמדינה שבה הוא חי, מתפיסת העולם שהיתה מקובלת עליו והוא משנה את כל אורח חייו ונדבק - יותר נכון 'מידבק' כפי שנאמר בלשון הרמב"ם - בעם ישראל, רואה את ייעודו וגורלו החדשים בגורל העם, את תרבותו החדשה תרבות היהדות, התורה והמצוות, וזו החלטה שלא קל להגיע אליה ועוד יותר לא קל לקיים אותה".

סבא העלה זווית ראייה נוספת שמעולם לא שמעתי מפייהם של הלוחמים על גיור כהלכתו. "אם אנחנו מגיירים גרות חפזה מדי - אנו עושים עוול בראש ובראשונה לגר עצמו. כי יתכן והוא לא מבין את משמעות הדברים והחליט החלטה חפזה כתוצאה מסיבה זו או אחרת והוא עלול להתחרט ולראות עצמו מרומה. מצד שני אנו גורמים גם נזק לעם, שהנה הפכנו אדם ליהודי בו בזמן שלא ירד לעומק המשמעות ולא היה מוכן מבחינה פסיכולוגית ושכלית להיחפץ ליהודי, ולכן אנחנו מנסים לוודא שהגר בשל לגיור, רוצה להתגייר ויעמוד במבחני היהדות הלכה למעשה לא רק בידע אלא גם בכל אותם מבחנים מעשיים שנוכחים לעם היהודי בדרך, וכאשר אנחנו משוכנעים בכל זה - הגרות בפועל תהיה קצרה".

קצרה אמרנו? סבא מגלה כי 'בתקנות הדין' דורשים מאיתנו להמתין שנה עד לביצוע הגיור בפועל, כי זהו פרק זמן מינימלי לשיקול נוסף, להכרה של היהדות, של הלוח היהודי על כל חגיו, כך במשך שנה הוא

לומד לדעת על כל מנהגי היהודים ואז כאשר הוא מתגייר הוא יודע בדיוק את אשר לפניו ואינו יכול לומר, כפי שקורה חלילה בגרות חפזה: 'זהו מקח טעות, טעייתי, לא הכרתי את הדברים, לא ידעתי'.

"טוב שנזכר שאצלנו אין מיסיון כפי שיש אצל דתות אחרות. כלומר, אנחנו כן מגיירים, אין אנחנו מכבידים על הגיור, אבל אנחנו רוצים להיות משוכנעים שהגר אומנם ברצונו החופשי, במלוא ההבנה, הידיעה והרגש - מוכן באמת ובתמים להיות יהודי, ואז מגיירים אותו מיד".

השיחה עם סבא הסתיימה בשיאה. "זמננו תם", אמר המרואיין. אבל הדברים מהדהדים עד עצם היום הזה ופותחים 'צוהר' אמיתי לעולמם של המבקשים להצטרף לעם המובחר.

היחס ליום השואה ושוב ציינה ישראל את 'יום הזיכרון לשואה ולגבורה' ושוב נפתחו הספרים. והסיפורים. והאנשים. הניצולים שהיו, והבודדים שנתרו. לעתים, בלא משים, שוכחים את העיקר - ומתמקדים בטפל. שומה עלינו לעצור ולשאול את עצמנו: למה, בעצם? מה מטרתם של סיפורי זוויות השואה? כלום איום 'הכחשת השואה' מהווה סיבה מספקת לעסוק בנושא?

רגע, יום השואה!?

סבא, המרא דאתרא של רחובות, הוזמן לשאת דברים בטקס הזיכרון הרשמי שערכה עיריית רחובות בכ"ז בניסן. כדרכו, הביע דעתו ללא מורא. כך אמר בנואמו: "מדוע ראה המחוקק לציין את 'השואה והגבורה' בתאריך זה? כי הוא תאריך מרד גטו ורשה. איני נכנס לוויכוח הנוקב האם המרד היה מוצדק מול הניצולים המועטים ששרדו, אך הנצחה בתאריך זה מתיימרת לומר כי זו הגבורה וכל השאר הלכו כצאן לטבח... יש בזה חילול זכרם וכבודם של מיליונים אחרים שנבותרם התבטאה בקיום מצוות בגטאות ובמחנות, בשמירה על צלם האלוקים שבהם ועל כבוד זולתם, בשמירה על אמונתם תוך ייסורים איזמים ומותם על קידוש ה' תוך ייחוד ה' בלבם וקריאת שמע".

הקרבה לרבי מגור ז"ע

"אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה", אומרת הגמרא. אומנם אני נמנה על עדת חסידי גור, אך סבא זצ"ל היה תלמידו של כ"ק האדמו"ר ה'בית ישראל' במובנים רבים כאשר קנה ממנו שעות של תורה וחסידות לצד שיחות חולין הצריכות לימוד.

פינה מיוחדת היתה שמורה בליבו של הרבי זצ"ל לתלמידי ישיבת חברון. הקרבה הגיאוגרפית של הישיבה בגאולה לבית מדרשו ומעונו הפרטי של הרבי - הפכה גם לקרבת לב, וכמים פנים אל הפנים. סבי זצ"ל - שזכה בגור לכינוי 'ר' שלמה טבריינר' על שם עיר מוצאו - נמנה על הבחורים שהתקשרו רוחנית עם הרבי וספגו את השפעתו. קבוצה זו היתה מבקרת אצלו תכופות.

להפתעת החסידים, היה הרבי יושב ומשוחח במשך שעות ארוכות עם הבחורים הליטאים המגולחים.

לצערנו, אין בידינו זיכרונות רבים על השיחות המיוחדות שהתקיימו בקודש פנימה בין הרבי לתלמידי הישיבה, אך זיכרון יחיד שמעתי מכלי ראשון, והוא עוד זיכרון המעיד על פרישותו וקדושתו של הרבי אף בדיבור.

ר' שמשון אפשטיין נמנה אף הוא על החברונע'רס שזכו להתקרב ל'בית ישראל'. יום אחד, לאחר נישואיו, חלף באזור ונכנס לקבל ברכת שלום מהרבי. בקודש פנימה הוא מצא את גיסו, סבא זצ"ל. הרבי הבחין כי שני אורחיו הצעירים מכירים זה את זה והתעניין אודות הקשר ביניהם. "את שניכם אני רואה כאן מפעם לפעם", אמר להם, "האם יש ביניכם קשר משפחתי?".

הגיסים הביטו זה בזה במבוכה ולא ידעו כיצד להשיב, בהתאם לתקנות הנהוגות בגור. בדחילו ורחימו השיב סבא: "אנחנו נשואים לשתי אחיות". הרבי השיב מיד: "אצלנו אומרים - שנינו חתנים באותו בית..."

משפטי שלמה

מתוך ראיון עם הרב"ג רבי שלמה הכהן קוק זצ"ל

אב"ד בית הדין הרבני ורב העיר רחובות

בראיון למר יעקב שיינבוים:

נפשית לקיים את היהדות, אנו מגיירים אותו. אין כאן בעיה כל שהיא פרט לבעיה אחת מרכזית אם הגר רוצה אמנם להתגייר צריך להביע נכונות אמיתית כנאמר לעיל.

ש. למה הליכי הגיור כל כך ארוכים?

ת. לא מדויק שהליכי הגיור כ"כ ארוכים. יש גיור קצר שזה פחות ידוע, ויש גיור ממושך. כלומר, אם ביה"ד

משוכנע שמניעיו של הגר כנים והוא באמת החליט

סופית להתגייר אע"פ שזו איננה החלטה פשוטה כל ועיקר. שתבינו: מה הפירוש גיור? עבור אותו גוי שמגיע להתגייר זה החלטה שמהווה מפנה בחייו. הוא מנתק את עצמו במידה רבה, ממשפחתו הקודמת, מהחברה שבה היה חי, מהמדינה שבה גדל, ומתפיסת העולם שהייתה מקובלת עליו. והוא משתנה לגמרי. משנה את כל אורח חייו ומדבק ביהדות, כלשון הרמב"ם. ורואה את גורלו ותרבותו כגורל ותרבות העם החדש, וחי חיי תורה ומצוות. זו החלטה שלא קל להגיע אליה, ולקיים אותה. ואם אנחנו מגיירים גרות מהירה מדי, אנחנו עושים עוול, בראש ובראשונה לגר, שיתכן ואיננו מבין את מלוא משמעות הדברים, והחליט החלטה חפוזה, שנבעה מסיבה זו או אחרת ואולי הוא התחרט, ואז הוא רואה את עצמו מרומה. מצד שני, אנו גורמים גם נזק לעם ישראל, שהפכנו אדם ליהודי, בו בזמן שאינו יורד לעומק הדברים ועומק המשמעות, ואיננו מוכן מבחינה פסיכולוגית ושכלית להיפך ליהודי. לכן אנחנו מנסים להיות משוכנעים שהגר בשל לגיור, ורוצה באמת להתגייר, ויעמוד במבחני היהדות, הלכה למעשה, ולא רק הידע, אלא גם אותם מבחנים שנכונים לעם היהודי, בדרך. ולכן אם אנחנו משוכנעים בכך הגירות קצרה. בנוסף, אם אנחנו מזדרזים בגיור, אנחנו גורמים לנישואי תערובת, כיוון שהמעשה עשוי ויש להם בנים. אבל באשר לגר שהוא רווק, הרי שבדרך כלל אנחנו דורשים ממנו להמתין שנה, כך נאמר בתקנות הגיור. ומדוע שנה? משום ששנה זה פרק זמן מינמלי לשיקול נוסף להכרה של היהדות ולוח היהדות על כל החגים שבו. במשך השנה הזו, הוא לומד לדעת את מנהגי היהודים ואז כאשר הוא באמת יודע את אשר לפניו ואיננו יכול לבוא ולומר כמו שקורה בגרות חפוזה: "טעיתי"! "מקח

טעות הוא" לא הכרתי את הדברים ולא ידעתיים.

טוב שנזכור, אצלנו אין מסיון! כמו שיש אצל דתות אחרות. אנחנו מגיירים. אנחנו לא מכבידים על הגיור. אבל אנחנו רוצים שהגר מרצונו החופשי ובמלוא ההבנה, הידיעה, והרגש מוכן באמת ובתמים להיות יהודי ואז מגיירים אותו מיד.

ש. מה הוא בית הדין הרבני, ומה הם תחומי עיסוקו?

ת. בית הדין הרבני מורכב משלוש דיינים, תלמידי חכמים. מקור ביה"ד הרי הוא בתורה, כנאמר: "שופטים ושוטרים תיתן לך הכל שעריך". בזמן בית המקדש היה גם בית דין גדול - סנהדרין, שהיה מוסמך לעסוק גם בדיני נפשות וקנסות. כיום, לאחר שבטלו הסנהדרין, נשאר בתוקפו ביה"ד הרבני המורכב כאמור מ- 3 דיינים, שבעצם הוא היכול לדון בכל תחומי המשפט פרט לדיני נפשות, כפי שסנהדרין מוסמכים לדון בהם, אם כי גם כיום, בתנאים מסויימים, גם ביה"ד הרבני יכול לדון בדיני נפשות, כהוראת שעה.

הבחירה של הדיינים, כפי הנאמר ברמב"ם, ב"ד של 3 צריך שיהיה בהם 7 דברים, ואלו הן: חכמה, ענוה, יראה, שגאת ממון, אהבת אמת, אהבת הבריות להן, ובעלי שם טוב, ומפורשים הם בתורה. ויהיה להם לב אמיי: "להציל עשוק מיד עושקו" כנאמר אצל משה. הם צריכים להיות ת"ח מובהקים, אז הם ראויים לשמש כדיינים בביה"ד הרבני.

לגבי תחומי עיסוקו, ביה"ד עוסק בעיקר בענייני אישות, לאחר שחוק המדינה הסמיך את ביה"ד באופן בלעדי לעסוק בדיני אישות ומשפחה. שלום בית. לגבי מזונות, יש חוק מקביל, בו האשה יכולה לבחור אם לדון בזה בבית משפט או בבית דין רבני, וכן לגבי ירושות, לגבי דיני ממונות, ביה"ד יכול לדון בהם רק כאשר 2 הצדדים חותמים על שטר בוררין כדין. ישנם אנשים רבים שבאים לביה"ד בנושאי ממונות ומקבלים עליהם את סמכותו

ש. כיצד מטפל ביה"ד בענייני גיור?

ת. אני חייב להוסיף שאנחנו מטפלים גם בנושאים אישיים אחרים כגון גיור. נושא שבזמן האחרון מטפלים בו בהיקף גדול בגלל העליה מרוסיה ומארצות אחרות, כאשר בתוכם יש מספר ניכר של נישואי תערובת. יש גם מקרים של גוים שרוצים להתגייר ויש גם מספר קטן של ישראלים שבסיועם בחו"ל הכירו נשים נוכריות. אני חייב לומר, שבארץ, הבעיה איננה בהיקף גדול. פה בארץ, לא סובלים מהבעיה הזאת. אם כי יש תערובות עם ערבים.

כיצד מטפלים? מה עושים? זוהי בעצם שאלתכם.

א"כ, כאשר גוי רוצה להתגייר, הוא בא לביה"ד, ממלא שאלון בו הוא כותב על מניעיו לרצות להתגייר. אם המניעים הם צדדים לגמרי ואינם מספקים את ביה"ד וכאשר ביה"ד מראיין את המבקש להתגייר ורואה אם בקשתו כנה הוא נותן אפשרות ללמוד ולהכיר את היהדות, כי היהדות בנויה על הנאמר במגילת רות כפי שאמרה אותה מתגיירת ראשונה: "עמך עמי ואלוקיך אלוקי". כלומר, הזדהות נפשית ושכלית מוחלטת, עם העם

ואצלה תולדות

הרה"ג רבי שלמה קוק זצ"ל
מזוללותיו - יובל שנים לפטירתו

מנחם דן ונחמן נתן נקברו בקבר משותף בחלקת הנביאים שבהר הזיתים, בסמיכות לרבים מבני משפחתם. בין המספידים בלויה רבת המשתתפים, היה הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א ראש ישיבת "עטרת ישראל" שהיה בידידות אמיצה עם הרב שלמה זצ"ל.

לימים התגלתה צוואתו (מצורף צילום הצוואה) ובה נכתב שהוא מבקש לקוברו בהר הזיתים: וכה כתב: " **כן יזכנו ה' בתוך כל ישראל לקום לתחיה ולקפץ להר המוריה לעבודת בית המקדש אשר בה נשמח כולנו כהנים בעבודתם.**"

לאחר פטירתם יצא ספר זכרון לזכרם, ספר הזיכרון: "ראיתי בני עליה."

בעצת מרן הגאון רבי אליעזר מנחם מן שך זצוק"ל - ראש ישיבת פונוביז' עברה אמו, הרבנית רחל קוק להתגורר בבית המשפחה ברחובות ולדאוג לארבעת היתומים שנותרו לאחר התאונה. כאשר עלתה ההתלבטות האם היא בכוחות לגדל את הנכדים, בשל גילה המבוגר (מעיל 70) השיב מרן הרב שך: " **מי שחי עם צעירים, נשאר צעיר.**"

אחיו הצעיר הרה"ג רבי שמחה הכהן קוק שליט"א התמנה כעבור זמן קצר לרבה של רחובות, במקומו.

ביתו ברחוב פרץ 7 בעיר, שימש משכנה הראשון של ישיבת "מאור התלמוד" בראשות אחיו הרה"ג רבי אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א. וכיום שוכנת בו הישיבה לצעירים " **חכמת שלמה**" הקרויה על-שמו הטהור, בראשות הרב יעקב אליעזר לזרוביץ שליט"א, חתנו של נשיא הישיבה הרה"ג רבי שמחה הכהן קוק שליט"א רב ואב"ד רחובות.

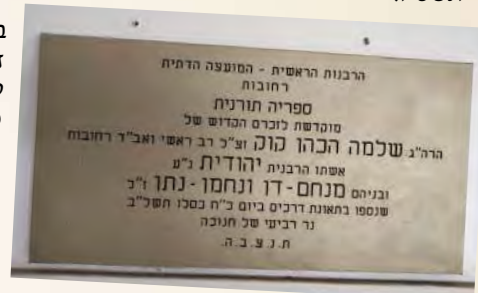
בניו ממשיכים את מורשתו בשדה הרבנות והחינוך. בנו הרה"ג רבי בן-ציון קוק שליט"א מכהן כראש בית הוראה הכללי-בירושלים עיה"ק וקורב שכונה בפ"ת. מחבר ספרי הלכה. בנו הרב אוריאל קוק הוא איש חינוך שהקים רשת תלמודי-תורה ברחבי הארץ. ועומד בראש " **בית ועד למחנכים**"

ארגון להכשרת מחנכים ומורים במגזר החרדי. חתניו הם הרב אליאב מאיר, רב המושב גמזו שבשפלה, והרב דוד וילמן, המכהן כר"מ בישיבה בירושלים. הם העיתונאים והסופרים ידידיה מאיר (ראה מאמר שפורסם בעיתון בשבע) ושלמה קוק - עורך עיתון בקהילה, וכן הזמר והחזן יצחק מאיר. והרב רפאל מאיר, מקורבם של גדולי ישראל, ומזכיר ועדת הרבנים לענייני תקשורת הכלכה.

הרה"ג רבי שלמה קוק זצ"ל (תרפ"ט - תשל"ב) היה רבה של העיר רחובות. נהרג בתאונה מחרידה עם רכבת בחג החנוכה בדרכו להדלקת נרות החנוכה, יחד עם רעייתו הרבנית יהודית ע"ה ושני ילדיהם, מנחם דן ונחמן נתן ז"ל.

הרב נולד בירושלים, בבית מנדלבאום על הגבול עם ממלכת ירדן. לאביו הרב רפאל זצ"ל (בן אחיו של מרא דארעא דישאל הגאון הגדול רבי אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל רבה הראשון של ארץ ישראל) ולרבנית רחל ע"ה אשר התגוררה שנים רבות ברחובות. למד בבית הספר הירושלמי "גאולה" ובישיבת בני עקיבא בכפר הרוא"ה. לאחר מכן למד בישיבת **כנסת ישראל - חברון** בשכונת גאולה בירושלים בשנים תש"ו - תשט"ו.

בשנת תשי"ד כיהן זמנית כר"מ בישיבת עץ חיים בעיירה מונטרה, אשר בשוויץ. עם תום לימודיו בישיבת חברון, הוסמך לרבנות בידי הרבנים הגאונים: רבי יצחק הלוי הרצוג - הרב הראשי, רבי צבי

פסח פראנק - רבה של ירושלים עיה"ק, רבי יעקב חי זריהן, רבי שלמה יוסף זוין ורבי יחזקאל סרנה - ראש ישיבת חברון.

בשנת תשט"ו נישא לרבנית יהודית, בתו של הרב דב כ"ץ זצ"ל, מחבר סדרת הספרים "תנועת המוסר". לאחר נישואיו, שהה במשך שלוש שנים בעיר רמסגייט שבממלכה המאוחדת אנגליה. וכיהן בה כראש ישיבה בבית מדרש לרבנים ומורים. בשנים תשי"ח - תשי"ט למד בכולל אברכים של ישיבת חברון. במקביל, נתמנה לרב צבאי של מחוז ירושלים, ושימש בתפקיד במשך כשבע שנים. במחלמת ששת הימים היה בקבוצת הרבנים הצבאיים שהתלוותה אל חטיבת הצנחנים בעת כיבוש מקום שריד בית מקדשנו, הכותל המערבי, מקום אשר שכנה לא זזה ממנו.

לאחר שהשלים את חוק לימודיו לדיינות, נתמנה בשנת תשכ"ה לדיין בבית הדין הרבני בתל אביב. באותו זמן התגורר בקריית ישמח משה - גני תקווה. ייסד שיעורים בשכונה היוקרתית סביון הנמצאת בסמוך. בשנת תשכ"ח התמנה כרב הראשי ואב"ד רחובות. בעירונו, חיזק את מוסדות התורה והעביר שיעורים לכל שכבות הציבור הרחובות.

בחנוכה תשל"ב, שב עם רעייתו הרבנית יהודית ושלשה מילדיהם ונוסע נוסף במכוניתם מירושלים לרחובות, כאשר הוא מזדרז לקיום מצוות פירסומא ניסא - הדלקת נרות חנוכה. במעבר המסילה בכביש 411 סמוך לקיבוץ חולדה, התגשה מכוניתו ברכבת. ההורים שני הילדים הבוגרים ונוסע נוסף, נפטרו. הניצולת היחידה הייתה ביתם הקטנה, יוכבד, שהייתה אז כבת 10.

לפני הלוייה נערכו דיונים היכן לקבור את משפחת הרב, במקום מגוריהם רחובות, או בסמוך לקבר אביו בטבריה. לבסוף הוחלט, על פי בקשת חותנו הרב דב כ"ץ, לקוברם בירושלים, עיר מגוריו. הרב והרבנית ובניהם

ממלכה

הרה"ג רבי שלמה רב ואב"ד מחשבת

הגאון רבי שמוחה הכהן קוק שליט"א רב ואב"ד רחובות שלמי שמוחה

שמיעה מתוך התבוננות

האחים מופיעים בבית פרעה מסתירים מעשה יוסף, יוסף מחזירם בתשובת המשקל על ידי העמדתם בסיטואציה דומה. הוא נטפל לאנשים הבאים לתומם לשוב אוכל מדרך רחוקה כשם שהאחים נטפלו ליוסף שבא לתומו לבקרו ולראותם. הוא טופל עליהם עלילות וחושדם, כשם שהם חשדוהו. ושולל חירותם ע"י מאסר כשם שהורידוהו לבור. יוסף מודיע להם כי כולם משוחררים ואח אחד ייאסר. השווה, מכירת האח האחד יוסף.

ולא בכדי נאסר שמעון לעיניהם ויקָהוּ - ויקָהוּ כתיב, מי היה זה שמעון. ואימתי פרע לו להלך ויקח מאתם את שמעון (בראשית רבה פ"ד, ט"ז). ועוד במדרש (תנחומא ישן מקץ י"ז) "ויקח מאיתם את שמעון אמר [יוסף, שמעון] אסרני והשליכני לבור, אף אני אוסר אותו" מידה כנגד מידה.

וכן משמע מפורשם על פסוקים מכיון שראובן הבכור הסתלק ממעשה המכירה ונשבו אל הבור הזדעזע לראות כי יוסף איננו. בהעדר ראובן הבכור, נפלה האחריות על גדול האחים שנמצא במקום - על שמעון. והוא שבהעדר ראובן מכר את יוסף, בהעדר הבכור נושא האח הגדול אחרי הבכור, באחריות על אחיו.

חרטת האחים

אך האחים הכירו ההשגחה העליונה בדבר והם חוזרים בתשובה חלקית: "ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת" (בראשית מ"ב, כ"א). אין האחים מתחרטים על עצם המכירה, כמו על אכזריות הביצוע ועל הצורך שהיה להיעתר להפצרותיו ולהעניק לו חנינה. וראובן עונה להם ומייסרם על עצם המעשה "הלא אמרתי אליכם לאמור אל תחטאו בלד ולא שמעתם וגם דמנו הנה נדרש". המעשה גם בלי תחנוני יוסף הינו בלתי מוצדק, הינו חטא כשלעצמו ודם יוסף נדרש. אין ראובן מזכיר תחנוני יוסף, אלא את עצם המעשה השלילי שלא ייעשה (ספורנו שם).

ראיה ושמיעה שורש התשובה

לא בכדי מדגיח כאן הפסוק את הסיפור שהוסתר מעינינו מקודם, בעת המעשה, את תחנוני יוסף ואטימות אונם של האחים. "אפשר יוסף בן י"ז שנה רואה אחיו מוכרים אותו והוא שותק? אלא מלמד שהיה מתחבט לפני רגליו של כל אחד ואחד כדי שיתמלאו עליו רחמים, ולא נתמלאו" (מדרש רבה). "וילכו אחיו ונתרחקו מן הבור למען לא ישמעו את צעקת יוסף ואת בכייתו בבור, וילכו וישבו מנגד הרחק כמטחווי קשת וישבו שם לאכול לחם" (ספר הישר). כך דרכו של האדם אין הוא שומע בשעת מעשה את תחנוני זולתו. ככתוב (ישעיה ו', י') "השמן לב העם הזה ואוזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאוזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו". בעת העבירה אין רואים ושומעים וחשים מאומה.

התשובה היא אשר באה ביחד עם הראייה -

נקרא מלך "ויהי בישורון מלך" (כדברי המדרש שמו"ר ס"פ ב') ומלכות משה ע"י התורה ומכוחה כדברי הגמרא (בגיטין ס"ב) "דרבנן איקרי מלכים דכתיב: 'בי מלכים ימלוכו', וכל הניצוח הן של משה והן של החשמונאים בא מכח המלכות הזו, מלכות התורה!

ואכן אם נעמיך חקר הלא נראה ונבחין כיצד ממש זה לעומת זה ניצבים חשמונאים וחכמי ישראל, ומבחוץ יוונים וחכמת יוון. ודווקא בתקופת שורש תושבע"פ - מצויים גם קליפותיה, קליפות תושבע"פ הם חכמי יוון אריסטו וחבריו, ואלו מכח חכמה ומוסר אשר בדו מלבם רצו לאבד תורה שבע"פ מישראל. זכות תושבע"פ ושורשה עמדה למלכות חשמונאים להיות. "מאן מלכי רבנן" ומכח מלכותם זו גברו על יוונים ונצחום, אך זאת כל זמן שמלכו בתורה ומכחה.

אם נסקור את תחילת מפולת מלכות חשמונאי ניווכח כי תחילת תקופת העונש אשר הגיע עד למצב שלא נשתייר מזרעם אלא עבדים מבוטא בקטוביות המזעזעת המופיעה בגמרא (קידושין ס"ו, ע"א):

"מעשה בינאי המלך... והיה שם אחד איש לץ לב רע ובלילעל ואלעזר בן פועירה שמו ויאמר אלעזר בן פועירה לינאי המלך ינאי המלך לבם של פרושים על מיה אעשה... היה שם זקן אחד ויהודה בן גדידיה שמו, ויאמר יהודה בן גדידיה לינאי המלך ינאי המלך רב לך כתר מלכות! הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן! ויאמר אלעזר בן פועירה לינאי המלך ינאי המלך הדיוט שבישראל כך הוא דינו ואתה מלך וכהן גדול לך הוא דיין ומה אעשה אם אתה שומע לעצתי ורומסם ותורה מה תהא עליה הרי כרוכה ומונחת בקרן זוית כל הרוצה ללמוד יבוא וילמוד אמר רב נחמן בר יצחק מיד נזרקה בו אפיקורסות דהוה ליה למימר תינח תורה שבכתב תורה שבעל פה, מאי מיד ותוצץ הרעה על ידי אלעזר בן פועירה ויהרגו כל חכמי ישראל והיה העולם משתומם עד שבא שמעון בן שטח..."

מה מדכך המראה, ינאי אשר כל כוחו מכח שורש תושבע"פ, התורה וזכותה היא יסוד מלכותו, בה ובעבורה ימלוך, שהרי אבות אבותיו נקראו מלכות בית חשמונאי עוד בטרם מלכו, שכן מלכותם מלכות תוה"ק היא. ואילו אתה, ינאי המלך, מנצצת בך אפיקורסות המניחה תושבע"פ בקרן זוית! אתה הורג כל חכמי ישראל, אתה גורם לעולם שישתומם, מלכות חשמונאי רוקה לחלוטין מכל תכנה וצידיקה, נשטט בסיסה!

מכל המלכות נשאר איסור חמור התובע החזרת המלכות לזכאים לה הלא המה שבט יהודה. ואכן מיד בסמוך לזאת קם הלל הזקן, ועל ינאי וזרעו נגזר שיכלה. עתה מובנים דברי הרמב"ן, בהנתקות המלכות מן התורה עברו על לא יסור שבט ומחוקק, ועל זאת ניטלה מלכותם.

מלכות בית החשמונאי

הגמרא במס' שבת (כ"א, ב) אומרת: "מאי חנוכה? דתנו רבנן בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון, כשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן וכו' לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה".

לשון הגמרא "וכשגברה מלכות בית חשמונאי", מלכות?! והרי טרם היו חשמונאים למלכים, ואכן בתפילותנו ב"על הניסים" תקנו חז"ל בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו, כהן ולא מלך! זאת ועוד נעלם הדבר מבינתו, על מה פגעה מדת הדין במלכות חשמונאי, עד שאמרו בגמרא (קידושין ע, ע"ב) "כל דאמר מבית חשמונאי מלכא קאיתינא, עבדא הוא, דלא אשתייר מיניהו אל ההוא רבינא, וכו' ולא נשתייר מהם אף נקבות".

ואכן הרמב"ן בביאורו לתורה (פר' ויחי מ"ט, י') מקשה קושיה נוקבת זו. באומרו: "וזה היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני, אשר היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצוות בישראל ואע"פ כן נעשו עונש גדול כי ארבעה בני חשמונאי החסיד הזקן המולכים זה אחר זה, עם כל גבורתם והצלחתם, נפלו בידי אויביהם בחרב וכו' בעבור זה שמלכו, ולא היה מורע יהודה ומבית דוד. והסירו השבט והמחוקק לגמרי והיה עונש מדה כנגד מדה, שהמשל הקב"ה עליהם את עבידהם והם הכריתום".

דברי הרמב"ן טעונים הסברה והעמקה, שהרי כל הענין יפלא, הנה ירבעם היה למלך אע"פ שלא היה משבט יהודה, ואמנם שם יתכן שהיה מלך ע"פ דברי נביא אך גם מלכות החשמונאים הייתה ע"פ הסכמת כלל ישראל, ויתר על כן לינאי מלכא אמרו חכמים "רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה לזרע אהרן" (קידושין ס"ו) א"כ כלל ישראל הסכימו למלכותו, וזה הספיק. ועוד יש לתמוה העל איסור תורה של "ולא יסור" מגיע עונש נורא אשר כנה.

יסוד הבנת הענין הוא, כי התורה בצוותה על שבט ומחוקק מוסבים דברי תוה"ק גם לגבי דרי תורה, שכן התורה עצמה מחוקקת היא, וכדברי הגמרא (סנהדרין ה, ע"ב) "דהכא שבט והתם מחוקק ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים, והלל עצמו באה מנקבות שביהודה, וכל שושלת הכהנים באה משבט יהודה שהרי אשת אהרן הייתה אלישבע בת עמינדב אחות נחשון לשבט יהודה". יוצא מנגמרא זו שהחשמונאים היו למעשה שורש תורה שבע"פ. ועל-כן מחוקקים הינם, ואף בטרם הומלכו קרויים הם בדברי חז"ל "כשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום".

בחונת "מאן מלכי רבנן", ואף משה רבינו ע"ה

כהננים

מורנו הגאון רבי אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א
ראש ישיבת מאנור התלמוד
שדה אברהם

הכהן קוק זצ"ל
רהובת
שלמה

ברכת שהחיינו בהדלקה בבית הכנסת

בשערי תשובה סי' תרע"א אות ז' הביא משי"כ בשו"ת זרע אמת והיא תשובה מר' ישמעאל הכהן דהמדליק נר חנוכה בביתו וחוזר ומדליק בבית הכנסת ביום הראשון מברך פעם נוספת אף ברכת שהחיינו כיון שמדליק בשביל הציבור, **ודבריו צ"ב** דסוף סוף קיים את מצות הדלקת נרות חנוכה וברך שהחיינו ובמה עדיפה הדלקה זו מהדלקת יום שני שאינו מברך עליה שהחיינו.

והנה מנהג ההדלקה בברכה בבית הכנסת מובא בשו"ע בס' תרע"א ס"ז דכתב שם המחבר וז"ל ובביה"כ מניחו בכותל דרום וכו' ומדליקין ומברכין משום פרסומי ניסא וכתב במשנה ברורה ס"ק מ"ד בשם הריב"ש שמברכים על הדלקה זו אף שהיא רק מנהג דומיא הלל של ר"ח שהוא רק מנהג ואפילו הכי מברכים עליו וכ"כ הבאר הגולה אות פ', **והנה** טעם זה מספיק רק לפי מנהגו שמברכים על קריאת הלל אבל אינו מיישב את דברי השו"ע שפסק בהל' ר"ח ס' תכ"ב ט"ב כדעת הרמב"ם שאין מברכים על הלל של ר"ח לא בתחילה ולא בסוף מפני שהוא מנהג דהרי כן הוא דעת הרמב"ם שכתב בפ"א מהלכות ברכות הל' ט"ז וז"ל כל דבר שהוא מנהג אעפ"י שמנהג נביאים הוא כגון נטילת ערבה בשביעי של חג ואין צריך לומר מנהג חכמים כגון קריאת הלל בר"ח וכו' אין מברכין עליו וכן כתב גם הרמב"ם בפ"ג מהלכות חנוכה ה"ז וכן הקשה בס' חכם צבי סי' פ"ח והובאו דבריו בשערי תשובה אות ו' ועיין בביאור הגר"א שם שכתב דמברכים על ההדלקה בבית הכנסת כהלל של ליל פסח שנתקן על הכוס ואפ"ה אומרים אותו בבית הכנסת משום פרסומי ניסא והיינו שאף לדעת הרמב"ם והשו"ע יש מנהגים שמברכים עליהם.

וביאור הדבר צ"ל כמש"כ מרן הגר"ז צוק"ל כחידושו על

השמייעה. כך הוא התהליך, הראייה הנכונה היא המביאה להמשך התהליך, להבנת הלב 'ושב ורפא לו' כמהלך הדברים בפסוק.

תשובתם השלמה של האחים

"ויסוב מעליהם ויבך וישב אליהם וידבר אליהם ויקח מאיתם את שמעון ויאסור אתו לעיניהם" (בראשית מ"ב, כ"ד). יוסף מכלכל מעשיו לא מתוך נקמנות, אין הנוקם פועל מתוך רחמנות עזר ובכי. ואילו יוסף, קשים עליו עינוי אחיו ורחמיו נכמרים בקרבו עליהם. וכל מעשיו הם רק כדי לעורר לעשות תשובה. והעידו חז"ל: "לעיניהם - לא אסרו אלא לעיניהם, וכיון שיצאו הוציאו והאכילו והשקהו" (מדרש מובא ברש"י שם).

יוסף ממשיך ביד אמונה לסבב את פני הדברים על מנת שהאחים ייאלצו לחזור בתשובה שלמה, ומחזיר להם ממונם ברמז להם כי אין הוא חפץ בבצעם של אנשי "מה בצע". ואכן בראותם כספם בפי אמתחתם "ויצא ליבם ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלוקים לנו". אין הם מאשימים את המצרי בהחזרת כספם, אלא רואים במצרי את יד ה' המייסרם על מכירת יוסף.

יוסף מצוה להביא לפניו את בנימין, בכדי להעמידם במבחן האהבה לאחיו הקטן שלאחר מכירתו אוהבו יעקב כיוסף, ויעקב מדגיש זאת לאחים באומרו "לא ירד בני עמכם" בדווקא קוראנו "בני" ולא בשמו הפרטי או הבן גרידא, ומודיעים כי הבן חביב עליו מהם, ולכן ירדו הם ולא בנימין שמא "וקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה והורדתם את שביתי ביגון שאולה". ואכן יהודה בידועו כי בנימין חשוב בעיני האב מכולם אומר "אנוכי אערבנו מידי תבכשנו". אין האחים מקנאים עתה בבנימין בן רחל הבא במקום יוסף והמקורב ליעקב כיוסף יתר על אחיו, אלא שותפים לשלום אביהם ולחרדתו, ויהודה ערב לו. יוסף שאינו רוצה להתגלות בטרם חזור אחיו בתשובת המשקל מתייסר עד מאד, בוכה רוחץ פניו מתאפק ומושיבם "הבכור כבכורתו והצעיר כצעירתו", אבל בכל זאת מרבה משאת בנימין ממשאת כולם חמש ידות, בנסותו לבחנם ולעורר קנאתם בבנימין, כשם שקינאו בכתנות הפסים שניתנה לו יתר על אחיו. וכבר הקשו חז"ל (מגילה ט"ז, א) אפשר דבר שנכשל בו אותו צדיק יכשל בו זרעו?! ואכן, לא נכשל בו זרעו, אלא החזיר בו זרעו בתשובה את אחיו.

יוסף שם הגביע באמתחת בנימין ושוב מחזיר כספי האחים ושמים בפי אמתחתם, מצוה לרדוף אחרי האחים ולהאשימם בחטיפת גביע הכסף - זכר לחטיפת יוסף ומכירתו בעבור בצע כסף, ומוצא את הגביע באמתחת בנימין אשר בה הוותר על ידי אנשי יוסף.

על הצעת האחים להיות לו לעבדים, עונה יוסף "האיש אשר נמצא הגביע בידו - בנימין! - הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם". שוב ניתנת לאחי יוסף הזדמנות להיפטר מבנימין אחי יוסף, בנה של רחל, שאביו העביר אליו את חיבתו ואת יחסו המיוחד ליוסף.

הר"מ פ"ג הל' חנוכה הל"ו דמה שאיו מברכים על מנהג אינו אלא כשהחפצא של המעשה הוא מנהג בעלמא אבל מנהג שהנהיגו לעשות חפצא דמצוה שייכת ברכת המצוות עליו ועיין בדבריו והסברו הנפלא באריכות שם טעמי מנהג ההדלקה בבית הכנסת.

ב. טעמי מנהג ההדלקה בבית הכנסת

והנה טעם מנהג ההדלקה בבית הכנסת כתב בשו"ת הריב"ש המובא שם בשו"ת זרע אמת דמתוך שנהגו להדליק בבית משום הסכנה הנהיגו להדליק בבית הכנסת במקום אסיפת ציבור לתפילה שהוא פרסומי ניסא וא"כ הרי זה מנהג של קיום מצות הדלקה ולכן מברכים עליו, **אולם** בבית יוסף סי' תרע"א ד"ה ומ"ש כתב דטעם ההדלקה בבית הכנסת הוא משום אורחים הנמצאים בכית הכנסת ואין להם בית וכדמצינו מנהג קידוש בבית הכנסת מאותו טעם כדאייתא בשו"ע אור"ח סי' רס"ט, **ולדברי** שניהם צריך לומר דאף על פי שבטלו הטעמים מ"מ לא בטל המנהג ולדברי הב"י ממנהגא שויהו לבית הכנסת כבית שדר בו ולדברי הריב"ש שויהו כבית המדליק לרה"ר ולכן מברכים עליו וכדלעיל (ויש לדון ככה"ג של בית הפתוח לבית הכנסת שאיכא רשות לכל אחד להכנס לשם אם הוא כפתח הפתוח לרשות הרבים).

אמנם צ"ב שכל זה מבאר את טעם חיוב הברכה על ההדלקה אבל עדיין אינו מבאר אמאי מברך ברכת שהחיינו פעם נוספת אחר שהדליק, **והנה** בשו"ת זרע אמת הנ"ל כתב עוד לדמות את הברכה על הדלקת נרות בבית הכנסת לברכה על קריאת התורה שמברכים אותה אף אחר שברך ברכת התורה ביחיד וה"ל לגבי נר חנוכה עכ"ד.

והנה בשורש הדבר שמברכים על קריאת התורה כתבו הראשונים כמה טעמים דהרשב"א בתשובות הובא דבריו בב"י ובט"ז סי' מ"ז כתב דמשום דקריאת התורה התחייבנו ע"י משה ועזרא ועל התקנות מברכים לפנייהם ולאחריהן וכדמברכין בהלל ומגילה ע"כ ועוד טעם מובא בטור ובשו"ע סי' קל"ט סעיף ח' משום כבוד התורה נתקנה ברכה שקורא בציבור ע"כ אולם צ"ב דברי הזרע אמת דזו סברה לברך על המצוה אבל עדיין לא מובן למה יברכו שהחיינו פעם נוספת וצ"ע ואולי י"ל שכבוד הציבור ענינו הוא שמצוה הנעשית ברבים יש בה חידוש מיוחד המחייב ברכה.

הקריה התורנית - מרכז התורה רחובות

THE TORAH CENTRE OF REHOVOT

ישיבת מאור התלמוד

YESHIVAT MEOR HATALMUD

In blessed memory of Rabbi Shlomo Ha Cohen Kook Chief Rabbi of Rehovot
Rabbi A.K Kook, Dean, Rabbi Ch Zeligvansky, Dean

ע"ש הרה"ג ר' שלמה הכהן קוק זצ"ל הרב הראשי ואב"ד רחובות
הרב אברהם י. קוק ראש הישיבה, הרב חיים זליבנסקי, ראש הישיבה

בס"ד

חשון תשפ"ב

בני עירנו העיר בה 'הרחיב ה' לנו' הנכבדים והיקרים

כולנו מכירים ומוקירים את הישיבה הקדושה "מאור התלמוד" המונה כחמש מאות תלמידים כ"י וכשמה כן היא, מאירה לנו מאור יקרות אור תורה ותושבי העיר הנכבדים משתדלים להיות שותפים בהחזקת מקום קודש זה.

חלק נכבד מתלמידי הישיבה הגרים בפנימיה מתגוררים בבניין "בית היולדות" לשעבר המוכר לרבים מתושבי העיר שנולדו בו.

ועתה לפתע בבדיקת בטיחות הבניין נתגלו בו בקיעים שחייבו פינוי המידי מתלמידים שמצטופפים בדוחק כפול ומכופל בתדרי חבריהם שקיבלום באהבה בשאר הבניינים עד לתיקון בסיסי של בניין זה עפ"י הוראות מהנדס מומחה, בצורה שתסיר את הסכנה לגור בו.

ההוצאות המידיות לתיקון זה נאמדות במעל 300,000 ₪, שהם עול כבד וחריג על תקציב הישיבה היומיומי. עינינו נשואות ליושבי בשמיים שלח לנו שלוחים נאמנים אשר יסיעונו בדחיפות בהוצאה מיוחדת זו ונוכל להחזיר את התלמידים לתנאי המגורים המינימליים הנדרשים להם.

הננו פונים בשעה קשה זו בבקשה מקרב לב אל תושבי עירנו הנעלים אשר כולם שותפים עמנו עד כה לשאת עמנו בדחיפות במשא ארון התורה ולסייע בתיקון מידי של המבנה בהסרת סכנת המגורים בו.

וכל המסייע בבניין בית ה' זה יבורך מן השמיים במילוי משאלות ליבו לטובה בבני חיי ומזוני ויתברך בכל הברכות המובטחות לתזקי עץ החיים.

בברכת כהנים באהבה

אברהם י. קוק

טל. 08-9451777
פקס 08-9455605

רח' בנימין 34 רחובות 7611701 ת.ד. 1775
Benjamin St. 34, Rehovot 7611701. P.O.B 1775

maortl3@bezeqint.net | maorhatalmud@gmail.com

לתרומות: בעמדות נדרים פלוס או במס' טלפון 02-9410104